

**UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO
PRAHA**

magisterské kombinované štúdium
2010 – 2012

DIPLOMOVÁ PRÁCA

Bc. Helena Mikulášiová

Záujmová činnosť zdravotne znevýhodnených detí a
pedagogické ovplyvňovanie voľného času detí a mládeže

Praha 2012

Vedúci diplomovej práce:
PaedDr. Timea Zaťková, PhD.

COMENIUS UNIVERSITY PRAGUE

Master / Combined Studies
2010 - 2012

DIPLOMA THESIS

Bc. Helena Mikulášiová

Hobby Activities of Disabled Children and the Educational
Influence on Leisure Time of Children and Youth

Prague 2012

The Diploma Thesis Work Supervisor:
PaedDr. Timea Zaťková, PhD.

Prehlásenie

Prehlasujem, že predložená diplomová práca je mojím pôvodným autorským dielom, ktoré som vypracovala samostatne. Akúkoľvek literatúru a ďalšie zdroje, z ktorých som pri spracovaní čerpala v práci riadne citujem a sú uvedené v zozname použitej literatúry.

Súhlasím s prezenčným sprístupnením svojej práce v univerzitnej knižnici.

V Prahe, dňa

Bc. Helena Mikulášiová

.....

Pod'akovanie

Chcela by som sa poďakovať svojej vedúcej diplomovej práce PaedDr. Timei Zaťkovej, PhD., ktorá mi ochotne pomáhala a usmerňovala ma pri realizácii mojej práce. Zároveň by som sa chcela poďakovať všetkým mojím blízkym, ktorí pri mne stáli a akýmkoľvek spôsobom sa pričinili k tomu, aby som sa mohla venovať tvorbe mojej diplomovej práce.

Anotácia

MIKULÁŠIOVÁ, Helena: *Záujmová činnosť zdravotne znevýhodnených detí a pedagogické ovplyvňovanie voľného času detí a mládeže*. [Diplomová práca]. Univerzita Jana Amose Komenského Praha, Študijný program; Špeciálne pedagogika – obor. Študijný odbor; Špeciálna pedagogika - obor, školiteľ: PaedDr. Timea Zaťková, PhD.

Diplomová práca sa zaoberá záujmovou činnosťou a voľným časom zdravotne znevýhodnených detí a pedagogickým ovplyvňovaním voľného času detí a mládeže. Úlohou diplomovej práce je teoreticky popísať čo je záujmová činnosť a voľný čas, jeho funkcie, organizačné formy, aké majú možnosti zdravotne znevýhodnení žiaci pri trávení voľného času a v praktickej časti zistiť ako dnešní mladí ľudia trávia a organizujú si svoj voľný čas. Diplomová práca je rozdelená do troch kapitol. Prvé dve sú teoretické informácie k danej problematike a tretia kapitola je venovaná prieskumu. Cieľom diplomovej práce je poukázať na dôležitosť efektívneho využívania voľného času a záujmovej činnosti a pedagogického ovplyvňovania voľného času detí a mládeže.

Kľúčové slová: zdravý žiak, zdravotne znevýhodnený žiak, postihnutie, voľný čas, záujmová činnosť

Annotation

MIKULÁŠIOVÁ, Helena: *Hobby Activities of Disabled Children and the Educational Influence on Leisure Time of Children and Youth*. [Diploma Thesis]. University of Jan Amos Komensky Prague, Study program; Special Pedagogy – specialization. Study specialization; Special Pedagogy - specialization, Supervisor: PaedDr. Timea Zaťková, PhD.

Diploma thesis deals with hobby activities and leisure time of disabled children and pedagogical influence on the leisure time of children and youth. The task of the Diploma thesis is to describe theoretically what hobbies and leisure time is, its functions, organizational forms, what are the possibilities of disabled students in spending their leisure time and a in the practical part to find out how today's young people spend and organize their leisure time. The diploma thesis is divided into three chapters. The first two are theoretical information on the subject and the third chapter is devoted to research. The aim of the diploma thesis is to point out the importance of effective use of leisure time and hobby activities and educational influence on the leisure time of children and youth.

Key words: healthy pupil, disabled pupil, disability, leisure time, hobby activities

OBSAH

ÚVOD.....	9
TEORETICKÁ ČASŤ	
1 ŠPECIFIKÁ VÝCHOVY ZDRAVÝCH A ZDRAVOTNE ZNEVÝHODNENÝCH DETÍ.....	11
1.1 Charakteristika zdravých žiakov.....	11
1.2 Charakteristika zdravotne znevýhodnených žiakov	12
1.2.1 Handicap a bariéry.....	13
1.2.2 Mentálne postihnutie.....	13
1.2.3 Telesné postihnutie.....	15
1.2.4 Sluchové postihnutie.....	17
1.2.5 Zrakové postihnutie.....	19
1.2.6 Viacnásobné postihnutie.....	20
1.3 Výchova a vzdelávanie zdravotne znevýhodnených žiakov.....	21
1.3.1 Význam výchovy a vzdelávania zdravotne znevýhodnených žiakov.....	22
1.3.2 Inštitúcie umožňujúce vzdelávanie žiakov so zdravotným znevýhodnením.....	23
1.4 Psychologické aspekty výchovy.....	25
1.4.1 Základná charakteristika jednotlivých období v živote človeka.....	26
1.5 Komunikácia vo výchove detí so zdravotným znevýhodnením.....	33
1.5.1 Poruchy komunikácie.....	34
2 VOĽNÝ ČAS A ZÁUJMOVÁ ČINNOSŤ DETÍ A MLÁDEŽE.....	35
2.1 Pedagogika voľného času.....	35
2.1.1 Predmet pedagogiky voľného času.....	37
2.2 Voľný čas detí a mládeže.....	38
2.2.1 Funkcie voľného času.....	40
2.2.2 Obsah výchovy mimo vyučovania a vo voľnom čase.....	42

2.2.3	Výchova vo voľnom čase v spoločenskom systéme.....	44
2.2.4	Výchova vo voľnom čase v rámci školského systému a mimoškolských zariadeniach v SR.....	45
2.2.5	Špecifiká výchovy vo voľnom čase.....	48
2.2.6	Ciele výchovy vo voľnom, čase.....	49
2.2.7	Obsah výchovy vo voľnom čase.....	49
2.2.8	Osobnosť pedagóga voľného času.....	50
2.3	Charakteristika záujmovej činnosti.....	52
2.3.1	Organizačné formy výchovy vo voľnom čase a záujmovej činnosti.....	55
2.4	Možnosti trávenia voľného času zdravotne znevýhodnených žiakov.....	56
2.4.1	Kružková činnosť a aktívne využitie voľného času.....	56
2.4.2	Zooterapia ako prospešné využitie voľného času zdravotne znevýhodnených detí.....	60
2.4.3	Vyplnenie voľného času hrou ako rozvoj osobnosti zdravotne znevýhodnených detí.....	64

PRAKTICKÁ ČASŤ

3	VOĽNÝ ČAS SÚČASNÉHO ŽIAKA BEŽNEJ A ŠPECIÁLNEJ TRIEDY.....	67
3.1	Cieľ, úlohy, prieskumné otázky a hypotézy prieskumu.....	67
3.2	Metódy prieskumu a metodický postup.....	68
3.3	Charakteristika prieskumnej vzorky.....	69
3.4	Analýza získaných údajov.....	73
3.5	Diskusia.....	77
3.6	Záver a odporúčania.....	85
	ZÁVER.....	87

ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY

ZOZNAM GRAFOV A TABULIEK

Príloha - Dotazník

ÚVOD

Pedagogické ovplyvňovanie voľného času, zvlášť výchova detí a mládeže v dobe mimo vyučovania, je významnou oblasťou výchovného pôsobenia. Vhodné pedagogické ovplyvňovanie voľného času detí a mládeže je jednou z účinných foriem prevencie takých závažných problémov, ako je agresivita, drogová závislosť či problémy v sexuálnej oblasti. Myslíme si, že keby väčšina rodičov vedela vopred aký je veľmi dôležitý voľný čas a jeho efektívne trávenie nemali by toľko problémov s deťmi. Problémov, na ktorých riešenie je často krát už príliš neskoro a zostáva plno negatívnych následkov, ktoré sa s dieťaťom tiahnu celým životom. U zdravotne znevýhodnených je zas veľmi dôležitý voľný čas a jeho trávenie nasmerovať smerom, ktorý je pre nich prospešný. Či už po stránke fyzickej, zdravotnej ale aj psychickej.

A to bol dôvod voľby tejto témy diplomovej práce. Je dôležité ľuďom, pedagógom, rodičom priniesť pohľad na trávenie voľného času ako problém súčasného mladého človeka. Dnešní mladí ľudia si už len veľmi ťažko efektívne organizujú voľný čas, dnešný svet je príliš preplnený rôznymi vymoženosťami technickými, elektronickými, ktoré nám uľahčujú akúkoľvek činnosť, či ide o učenie, či o rôzne fyzické činnosti. Toto ovplyvnilo dnešných mladých ľudí do takej miery, že nie sú schopní vykonávať akékoľvek pohybové aktivity, neprinútia sa športovať, nedokážu nič vyriešiť bez pomoci mobilných telefónov či počítačov. Týmto však nechceme tvrdiť, že nové technické vynálezy prinášajú len negatívne vplyvy, naopak práve na uľahčenie akejkoľvek činnosti boli tieto vymyslené, ale všetko treba užívať s mierou.

Okrem toho v súčasnej dobe veľa detí nevie ako zmysluplne využiť svoj voľný čas, preto niektorí podliehajú nude. Naopak mnohým deťom plánujú voľný čas rodičia, prihlasujú ich na všetky možné krúžky a aktivity, zadávajú im veľa úloh v domácnosti a zostáva im málo času na hru, ktorú by si mohli sami určovať. U zdravotne znevýhodnených detí je tiež veľmi dôležitá organizácia voľného času a pomoc tento voľný čas efektívne využiť v prospech rozvoja svojej osobnosti. U zdravotne znevýhodnených detí je veľmi dôležitá spolupráca pedagóga, vychovávateľa a rodičov, pretože zdravotne znevýhodnený žiaci potrebujú pomoc pri rôznych aktivitách či terapiách.

Diplomová práca je rozdelená na teoretickú a praktickú časť. Teoretická časť je rozdelená do dvoch kapitol. Úlohou a cieľom teoretickej časti je popísať najzákladnejšie a najdôležitejšie oblasti týkajúce sa zdravých a zdravotne znevýhodnených detí, záujmových činností, voľného času, funkcií, organizačných foriem, výchovy a možnosti trávenia voľného času u zdravotne znevýhodnených žiakov.

Praktická časť je zhrnutá v jednej kapitole. V praktickej časti sme sa zamerali na prieskum týkajúci sa zistenia trávenia voľného času súčasného žiaka bežnej a špeciálnej triedy. Cieľom je zistiť ako dnešní mladí ľudia trávia svoj voľný čas, či majú nejaké záujmy, či im škola ponúka nejaké krúžky a či ich využívajú. V praktickej časti sme na prieskum použili metódu dotazníka a na vyhodnotenie a analýzu použili štatistické analýzy, grafické a percentuálne vyjadrenia a číselné vyjadrenia početnosti. Úlohou prieskumu je zo získaných údajov spracovať odporúčania na vhodné pedagogické ovplyvňovanie voľného času detí a mládeže, čo by bolo vhodným prínosom pre prax.

TEORETICKÁ ČASŤ

„Za sto rokov nebude záležať na tom, aké som mal bankové konto, v akom som žil dome, alebo aké som riadil auto. Pokiaľ som však bol dôležitý pre život nejakého dieťaťa, môže to zmeniť celý svet.,,
(neznámy autor)

1. ŠPECIFIKÁ VÝCHOVY ZDRAVÝCH A ZDRAVOTNE ZNEVÝHODNENÝCH DETÍ

1.1 Charakteristika zdravých žiakov

Zdravý žiak je pojem, ktorý nie je nikde definovaný, no ak si dáme dokopy pojmy zdravý čo znamená: je ten, kto je v psychickej, fyzickej a sociálnej pohode, nemá žiadne obmedzenia, ktoré by mu spôsobovali ťažkosti v živote, pri bežných činnostiach, a žiak: je osoba vo veku mladšieho, stredného a staršieho školského veku 6-20 rokov, zúčastňuje sa na výchovno-vzdelávacom procese v inštitúcii prislúchajúcej jeho veku, nám vyjde, že zdravý žiak je žiak, ktorý nemá žiadne telesné, mentálne ani sociálne postihnutie. Nie je obmedzený v prijímaní akýchkoľvek vedomostí, cvičeniu zručností a nadobúdaní schopností počas štúdia v školách. Tieto sú následne uplatňované v bežnom živote. Zdravý žiak je preto pre rodiča ale aj školu najväčším darom, aký nám život môže ponúknuť.

Zdravý žiak však okrem toho, že je zdravý musí o svoje zdravie dbať, musí dodržiavať určité zásady a pravidlá, musí preferovať zdravý životný štýl, aby zdravým aj zostal. Zdravím zostáva žiak hlavne po dodržiavaní pravidiel psychickej hygieny, musí byť aktívny, musí dodržiavať spánkový režim, jesť vyváženú stravu, dodržiavať pitný režim a byť stále pod dohľadom zodpovednej osoby, resp. osôb, ktoré za jeho zdravie zodpovedajú. Je toho veľa čo pôsobí na žiaka a jeho zdravie, no najväčším predpokladom zdravého žiaka je, že sa narodí bez akéhokoľvek postihnutia, handicapu, ktoré by mu bránilo v plynulom rozvoji jeho osobnosti či už mentálnej stránky alebo fyzickej. O to, aby sa rodičom narodilo zdravé dieťa, a aby sa stal z neho zdravý žiak musia dbať oni sami. Mamička musí počas tehotenstva dbať

o svoje zdravie a zdravie svojho dieťaťa, pravidelne navštevovať poradne, kde je jej plod sledovaný od prvého dňa vývinu. Neskôr by ich nejaké zanedbanie alebo podcenenie mohlo mrziť a z ich zdravého dieťaťa, by sa stala zdravotne znevýhodnená osoba, ktorá by sa už tomuto postihu a handicapu musela celý život podriaďovať a prispôbovať sa mu.

1.2 Charakteristika zdravotne znevýhodnených žiakov

Ekvivalentom zdravotne znevýhodneného jednotlivca je tiež zdravotne postihnutý jednotlivec. Zdravotné postihnutie je určité obmedzenie aktivity a participácie ale aj určité sociálne znevýhodnenie. Žiakom zo sociálne znevýhodneného prostredia sa rozumie žiak žijúci v prostredí, ktoré vzhľadom na sociálne, rodinné, ekonomické a kultúrne podmienky nedostatočne podnecuje rozvoj mentálnych, vôľových, emocionálnych vlastností žiaka, nepodporuje jeho socializáciu a neposkytuje mu dostatok primeraných podnetov pre rozvoj jeho osobnosti (§ 2 písm. p) zákona č. 245/2008 Z. z. – školský zákon). Zdravotne znevýhodneným žiakom rozumieme žiaka s mentálnym, sluchovým, zrakovým a s telesným postihnutím, s narušenou komunikačnou schopnosťou, s autizmom alebo s ďalšími pervazívnymi vývinovými poruchami, s viacnásobným postihnutím, s ochorením dlhodobého charakteru, s poruchou aktivity a pozornosti, s vývinovou poruchou učenia a s poruchou správania (§ 2 písm. k) až o) zákona č. 245/2008 Z. z. – školský zákon). Zdravotne postihnutí majú väčšinou rôzne funkčné obmedzenia vyskytujúce sa v akejkoľvek populácii a v akejkoľvek krajine sveta. Ľudia môžu byť postihnutí fyzicky, rozumovo, zmyslovo, zlým zdravotným stavom alebo mentálnou chorobou, a to trvalo alebo dočasne. K pojmu zdravotné postihnutie v rovnosti zaobchádzania v zamestnaní a práci pripisujeme obmedzenie vyplývajúce najmä z fyzického, mentálneho alebo psychického postihnutia, ktoré bráni účasti dotknutej osoby na profesijnom živote. Iní autori tiež uvádzajú, že zdravotné postihnutie je znevýhodnenie, ktoré má človek s dlhodobou alebo trvalou poruchou telesného alebo duševného zdravia v štandardne usporiadanom životnom a sociálnom prostredí, a ktoré je potrebné minimalizovať intervenciami v rámci sociálnej politiky a sociálnej práce.

1.2.1 Handicap a bariéry

Handicap je záporný dôsledok defektu na činnosť postihnutého jedinca. Je to znevýhodnenie, zasahuje kvalitu aj kvantitu samotnej činnosti jedinca, jeho postavenie a vzťahy. Handicapovaný jedinec je na základe svojho defektu znevýhodnený v školskej práci, vo výkonnosti a v sociálnych vzťahoch.

Handicap je označenie pre človeka znevýhodneného, brzdeného, zbaveného schopnosti niečo vykonávať samostatne. Handicapovaný potrebuje dočasnú, alebo dlhodobú, či trvalú pomoc, väčšinou od viacerých odborov (zdravotníctvo, školstvo), ale najmä od odboru sociálnych vecí. Za bariéry sa považujú prekážky, dôsledkom ktorých občan s ťažkým zdravotným postihnutím nie je schopný sa premiestňovať, orientovať, dorozumievať, vykonávať nevyhnutné životné úkony alebo práce v domácnosti. Medzi handicap a bariéry zaraďujeme určité druhy postihnutí: mentálne, telesné, sluchové, zrakové, viacnásobné. Tieto človeku spôsobujú problémy v mnohých oblastiach života. Celý svoj život, školu a budúcnosť musia svojmu handicapu prispôbiť, musia chodiť do bezbariérových priestorov, podľa druhu a stupňa postihnutia si musia vyberať aj školu, čo samozrejme ovplyvňuje aj ich budúcnosť. No dovoľím si tvrdiť, že niektorí handicapovaní ľudia dokážu viesť oveľa plnohodnotnejší život ako mnohí zdraví ľudia.

1.2.2 Mentálne postihnutie

Mentálne postihnutie sa doteraz definovalo jednak z aspektu odborov, ktoré sa ňou zaoberali, jednak z aspektov rôznych kritérií a merných jednotiek. Z hľadiska **etiologie** sa najčastejšie rozdeľujú na:

-endogénne (genetické, hereditárne a pod.)

-exogénne (biologické, sociálne), ktoré môžu pôsobiť: prenatálne, perinatálne postnatálne.

Z hľadiska symptomatológie môžeme hovoriť o eretickom, apatickom a nevyhranenom type. Z medicínskeho aspektu sa mentálne postihnutie chápe

z hľadiska jeho etiológie a symptomatológie. Z psychologického aspektu ide o zníženú inteligenciu a mieru zníženia intelligenčného kvocientu (IQ), pričom pozornosť sa venuje aj nedostatočnej sociálnej kompetencii. (Vašek, 2005, s. 113)

Mentálne postihnutého jedinca charakterizuje nízka úroveň inteligencie, neprimerané sociálne správanie, spoločenská nesamostatnosť, perцепčno-motorické poruchy, biologicko-somatické poruchy, poruchy myslenia a reči, poruchy učenia.

Stupne mentálnej retardácie:

Lahká mentálna retardácia: IQ 50-70, tzv. debilita. Ide o najľahší stupeň. Tieto deti dosahujú úplnú alebo čiastočnú samostatnosť, socializujú sa. I keď je ich vývin obmedzený, možno ho pomocou špeciálnych metód a postupov vzdelávať.

Stredná mentálna retardácia: IQ 35-49, tzv. imbecilita. Je to nápadné zaostávanie spravidla vo všetkých oblastiach psychomotorického vývinu. Títo ľudia si postupne dokážu osvojiť základy sebaobsluhy, jednoduché pracovné zručnosti, ktoré vykonávajú pod sústavným *vedením*.

Ťažká mentálna retardácia: IQ 20-34, tzv. idiocita. Ide o veľmi ťažké postihnutie. Pri tomto stupni mentálnej retardácie je však perspektíva dosiahnuť aspoň najjednoduchšie základy sebaobsluhy a najjednoduchšie pracovné operácie. Je tu možné sa naučiť aspoň zopár prostých slov. Jednoduché slová, ktoré sa naučia však používajú bez pochopenia obsahu.

Hlboká mentálna retardácia: IQ 0-20, tzv. hlboké idiocita. Ľudia s týmto stupňom sú zvyčajne imobilní, upútaní na posteľ. Neovládajú reč, nevedia jasne prejsť ani svoje city. Zvyčajne vydávajú len neartikulované škreky, stereotypne sa opakujúce zvuky. Nezvykne sa u nich prejsť ani mimika.

Medzi faktory, ktoré môžu byť príčinou mentálnej retardácie zaradujeme:

- infekciu alebo intoxikáciu
- traumy alebo fyzikálne faktory
- metabolické alebo nutričné činitele
- ochorenia mozgu veľkého rozsahu
- neznáme prenatálne vplyvy
- poruchy tehotenstva
- chromozomálne abnormality
- indikácie psychiatrického charakteru
- vplyvy prostredia

1.2.3 Telesné postihnutie

Telesne a zdravotne postihnutý jedinec je jedinec s chybou pohybového a oporného ústrojenstva alebo poškodením nervového ústrojenstva, ak sa prejavuje porušenou hybnosťou a jedinec v stave choroby alebo zdravotného oslabenia. Sú tu zahrnuté tri skupiny postihnutých jedincov. Nedá sa vždy určiť, do ktorej skupiny daný jednotlivec patrí, pretože uvádzané skupiny postihnutia nemožno presne ohraničiť. Výchovou telesne a zdravotne postihnutých sa zaoberá jeden z odborov špeciálnej pedagogiky, označovaný ako pedagogika telesne a zdravotne postihnutých. Telesne postihnutý jedinec si vyžaduje starostlivosť primeranú svojim potrebám, ktoré sú individuálne predovšetkým preto, lebo jestvuje veľa typov telesného postihnutia. Pohybové poruchy, odlišnosť jedinca od ostatných, priebeh liečby, izolácia a iné činitele môžu nepriaznivo ovplyvniť aj osobnostný vývin jedinca. Potreby takto postihnutého jedinca sa vo väčšej miere či menšej miere týkajú patričnej zdravotníckej starostlivosti, úprave fyzického prostredia (bezbariérovosť, úprava nábytku, prispôsobenie nástrojov a pomôcok na vykonávanie istých činností a pod), formovania spoločenských vzťahov (akceptovanie jedinca zo strany rovesníkov a okolia) a úpravy obsahu metód a foriem školskej i mimoškolskej výchovy. Telesne postihnutý jedinec môže získať vzdelanie všetkých stupňov ak s telesným postihnutím nie je spojené aj postihnutie mentálne. To si potom vyžaduje vzdelanie na úrovni osobitnej školy. Chorý

jedinec sa vyznačuje osobitosťami vyplývajúcimi predovšetkým z toho, akým druhom z rozsiahleho počtu chorôb jednotlivých telesných systémov je postihnuté. Choroba a zmeny v životnej situácii jedinca, ktoré s ňou súvisia, majú individuálny odraz v psychickej sfére chorého jedinca. Chorý jedinec potrebuje predovšetkým zdravotnícku starostlivosť. Táto sa často nedá poskytnúť ambulantne, ale vyžaduje si hospitalizáciu. Tu sa spolu s liečbou poskytuje aj špeciálna výchova. Ak je jedinec v domácej starostlivosti, potrebuje prispôsobenú rodinnú starostlivosť a výchovu. Ak to stav postihnutého dieťaťa dovoľuje, navštevuje bežnú školu, kde sa zohľadňujú jeho osobitosti. Za zdravotne oslabeného jedinca sa považuje jednotlivec v stave rekonvalescencie alebo jedinec s oslabenou odolnosťou voči chorobám, náchylnosťou k recidíve choroby alebo s ohrozením zdravotného stavu v dôsledku nevhodného prostredia, nevhodného životného režimu či nesprávnej výživy.

Pedagogika telesne postihnutých využíva poznatky viacerých medicínskych odborov, najmä pediatrie, ortopédie a ortopedickej protetiky, neurológie, interných odborov a fyziatrie. V širokej miere sa opiera aj o poznatky psychologických odborov, najmä patopsychológie a klinickej psychológie. Zo sociologických odborov je to sociálna patológia.

Príčiny telesného postihnutia sú:

- vrodené – vývinové anomálie končatín, rázštep chrbtice
- získané – po úraze alebo následkom nejakých ochorení (infekčných a pod.)

Pomerne veľkú časť telesne postihnutých tvoria jedinci **s detskou mozgovou obrnou – DMO**. S vývinovou poruchou mozgu, ktorá vzniká v najrannejšom veku. Postihuje rôzne funkcie mozgu aj hybnosť. Príčiny DMO môžu byť: prenatálne, perinatálne a postnatálne.

1.2.4 Sluchové postihnutie

„Sluchovo postihnutá osoba je taká, u ktorej je v dôsledku zníženej priepustnosti (prípadne nepriepustnosti) sluchového kanálu príjem sluchových informácií výrazne znížený a v dôsledku toho je komunikácia prostredníctvom hovorenej (akustickej) reči limitovaná. Nedostatok akustických informácií spôsobuje, že sluchovo postihnuté osoby majú ťažkosti prijímať a transformovať akustické informácie a vytvárať poznatky, čo do istej miery môže limitovať ich vzdeláateľnosť.“ (Vašek, 2005, s. 117)

Pri sluchovom postihnutí - ide o poruchu sluchu - počutia, ktorá sa premieta do vývinu jedinca podľa stupňa a rozsahu straty sluchovej ostrotí a obdobia sluchového postihnutia. Je postihnutý nedostatkami počutia reči. Toto postihnutie možno vymedziť dvoma krajnými prípadmi:

- nedoslýchavosť- ľahší stupeň sluchovej poruchy, keď jedinec vníma reč prevažne sluchom
- úplná hluchota- jedinec vôbec nepočuje. Hluchý jedinec alebo jedinec postihnutý ťažkou nedoslýchavosťou vníma reč prevažne zrakom a hmatom.

Sluchovo postihnutí majú väčšinou zvyšky sluchu.

Svetová zdravotnícka organizácia (WHO) určila stupne sluchových postihnutí na pracovné účely nasledovne:

- úplná strata sluchu
- veľmi ťažké sluchové postihnutie 91 dB
- ťažké sluchové postihnutie 71-91 dB
- stredne ťažké sluchové postihnutie 56-71 dB
- stredné sluchové postihnutie 41-55 dB
- ľahké sluchové postihnutie 26-40 dB

Stupeň sluchovej poruchy nie je jediným kritériom závažnosti sluchového postihnutia. Okrem nej rozhoduje funkčná kapacita jedinca, rozvinutosť reči, mentálne schopnosti a individuálne podmienky vývinu. Sluchovo ťažšie postihnutý jedinec má narušené sociálne vzťahy, menšie sluchové postihnutie takéto narušenie nespôsobuje.

Medzi **druhy** sluchových porúch zaraďujeme:

- hluchotu – zdedená hluchota, získaná hluchota
- ohluchlosť
- nedoslýchavosť
- zvyšky sluchu
- kombinované poruchy

Sluchovo postihnutí jedinca vyžadujú komplexnú, t.j. lekársku, špeciálno-pedagogickú, sociálnu a technickú starostlivosť. Sluchovo postihnuté deti sa v súčasnosti vzdelávajú v materských základných školách a učilištiach bežného typu alebo v školách pre nedoslýchavých a pre nepočujúcich. Komplexnú starostlivosť a v rámci nej špeciálnu výchovu je potrebné poskytnúť sluchovo postihnutým hneď od zistenia sluchového postihnutia, pretože raná výchova, od narodenia do troch rokov, je dôležitá pre rozvoj komunikačných zručností.

Cieľom pedagogiky sluchovo postihnutých je sociálna integrácia. Pedagogika sluchovo postihnutých je samostatným vedným odborom. Člení sa na pedagogiku nepočujúcich a na pedagogiku nedoslýchavých. Prax pedagogiky sluchovo postihnutých sa zameriava predovšetkým na rozvoj komunikačných spôsobilostí, na rozvíjanie reči vo všetkých jej formách, t. j. orálnej, písanej, na rozvoj sluchovej pozornosti od útleho veku, ale aj psychických schopností a celej osobnosti sluchovo postihnutých osôb. Pedagogika sluchovo postihnutých má veľmi úzky vzťah k mnohým vedným disciplínam. Ide najmä o všeobecnú pedagogiku, fonetiku, o jednotlivé druhy špeciálnej pedagogiky (logopédiu, psychopédiu, pedagogiku telesne, zrakovo postihnutých, ťažkovychovateľných, psychosociálne narušených a liečebnú

pedagogiku), pedagogickú audiológiu, neurológiu, pediatriu, foniatriu, elektroakustiku, patopsychológiu, sociológiu a pod.

1.2.5 Zrakové postihnutie

„Zrakovo postihnuté osoby majú v dôsledku zníženej (alebo nulovej) priepustnosti optického kanálu príjem zrakových informácií výrazne znížený alebo aj znemožnený. V dôsledku toho majú špecifické potreby v edukácii, v pohybe a priestorovej orientácii, v komunikácii prostredníctvom písanej reči, v sebaobsluže, ale aj pri transformácii optických informácií na poznatky. Niektoré poznatky sa vôbec nevytvoria, napr. farba a pod.“ (Vašek, 2005, s. 115)

Z hľadiska výchovy a vzdelávania sa v súčasnom školstve rozlišuje **5 hlavných skupín:**

- nevidiaci
- čiastočne vidiaci (zvyšky zraku)
- slabozrakí
- binokulárne postihnutí
- zrakové postihnutie s kombinovaným postihnutím.

Uvedená diferenciacia zrakových postihnutí vyžaduje aj diferencovaný prístup v celkovej starostlivosti, výchove, vzdelávaní a profesijnej odbornej príprave, ktorá by umožňovala ich vývin, zapojenie do spoločnosti a budúceho pracovného začlenenia.

- slabozrakosť - predstavuje výrazné zníženie zrakových možností, ktorá sa prejavuje hlavne v procesoch vnímania (znížená rýchlosť a presnosť vnímania a taktiež znížené pole zrakového vnímania, nejasnosti a nepresnosti ich predstáv, v komplikovanej orientácii, únavnosti zraku).
- slepota - porucha obidvoch očí, pri ktorom nevznikajú zrakové požitky. Do skupiny slepých sa zaraďujú i osoby, ktoré sú schopné rozlišovať len svetlo a tieň (svetlocitlivosť), prípadne i prakticky slepí (čiastočne

vidiaci) jedinci. Medzi nevidiace sa prakticky zaraďujú osoby, ktoré v priestorovej orientácii, v učení a pri práci nemôžu používať zrak ako vedúci analyzátor.

- čiastočne videnie - hraničné prípady medzi slepotou a slabozrakosťou predstavujú zvyšky zraku (čiastočné videnie).

Do príčin porúch zraku sa uvádza: dedičnosť, vývinové anomálie (chýbanie oka), intrauterinné poškodenie, sekundárne degenerácie, zápaly, úrazy, infekčné ochorenia, nádory a tiež iné príčiny – neznáme.

Odbor, ktorý sa zaoberá výchovou a vzdelávaním jedincov so zrakovým postihnutím sa nazýva tyflopédia.

1.2.6 Viacnásobné postihnutie

Viacnásobne postihnutá osoba je osoba, ktorá vykazuje príznaky súčasného výskytu viacerých postihnutí. Toto postihnutie je aktuálny, relatívne trvalý stav jedinca, pri ktorom súčasne viacero faktorov negatívne ovplyvňuje v oblasti motorickej, senzorickej a mentálnej príjem, spracovanie, uchovanie, sprostredkovanie a zmysluplné využívanie informácií, čo má dopad na kognitívne, komunikačné, motorické a psychosociálne správanie jedinca.

Delí sa do troch **symptomatologicky** príbuzných skupín:

- mentálne postihnutie v kombinácii s ďalším postihnutím – táto skupina je najpočetnejšia
- slepota – hluchota – predstavuje najťažšiu formu
- poruchy správania v kombinácii s ďalším postihnutím, či narušením

Medzi etiologické faktory viacnásobne postihnutého jedinca patria:

- infekcia alebo intoxikácia
- trauma alebo fyzikálne faktory
- metabolické alebo nutričné činitele
- ochorenia mozgu veľkého rozsahu

- poruchy tehotenstva
- chromozomálne abnormality
- genetické vplyvy
- neznáme prenatálne, perinatálne alebo postnatálne vplyvy

1.3 Výchova a vzdelávanie zdravotne znevýhodnených žiakov

Vedný odbor špeciálnej pedagogiky zaoberajúci sa výchovou a vzdelávaním telesne postihnutých, chorých a zdravotne oslabených jedincov sa nazýva somatopédia. Túto výchovu treba chápať ako zložku komplexnej rehabilitačnej starostlivosti so zreteľom k telesnému a zdravotnému postihnutiu detí a k ich príprave pre povolanie, k práci a spoločenskému životu, čo je aj predmetom somatopédie. Úlohou somatopédie je skúmať podmienky, stanoviť a overovať obsah, rozsah, metódy, prostriedky a formy výchovy telesne postihnutej, nemocnej a oslabenej mládeže, ale aj telesne postihnutých dospelých.

Vzdelávanie telesne a zdravotne postihnutých žiakov sa nedá oddeliť od výchovy, tieto dve činnosti sa navzájom dopĺňajú, prelínajú, nadväzujú na seba a jednu bez druhej pri týchto žiakoch nie je možné realizovať. Aby učiteľ mohol dosiahnuť stanovený cieľ musí poznať podmienky, v ktorých bude rozvíjať svoju výchovnú činnosť. Podmienky delíme na: vonkajšie a vnútorné.

VNÚTORNÉ PODMIENKY: týkajú sa samotného žiaka, jeho telesného a duševného vývoja a stavu. Najdôležitejší je zdravotný a psychický stav a úroveň dorozumievacích a rozumových schopností. Podľa zdravotného stavu sa určuje a stanovuje prístupná miera výchovno-vzdelávacej práce a zamestnania. Psychický stav je rozhodujúcim činiteľom v rehabilitačnej starostlivosti. Pevná vôľa a životný optimizmus dokážu zlepšiť i ťažký chorobný stav a vyriešiť i veľmi obtiažne situácie imobilného človeka. Naopak psychická depresia zhoršuje takéto stavy niekedy až tak, že akákoľvek liečebná a výchovná pomoc je málo účinná alebo neúčinná. Rozumové schopnosti sú základným predpokladom k úspešnej výchovno-vzdelávacej práci s telesne postihnutými, nemocnými a zdravotne oslabenými. Ďalšou pre výchovno-vzdelávací proces nemenej dôležitou je dorozumievacia schopnosť.

Neschopnosť dorozumieť sa hovorenou rečou, alebo dokonca i písaním a čítaním je opäť závažnou prekážkou v plnení výchovných a pracovných úloh.

VONKAJŠIE PODMIENKY: Vonkajšie podmienky sú dané prostredím. Je to predovšetkým priame výchovné pôsobenie dospelých osôb na telesne postihnutú mládež. Dôležitý je tiež prístup pedagóga, materiálne vybavenie, režim dňa, výchovný program, znalosti jednotlivých pracovníkov, ale aj celého kolektívu.

Vnútorne a vonkajšie podmienky spolu súvisia a vo výchovnom pôsobení sa vzájomne ovplyvňujú.

1.3.1 Význam výchovy a vzdelávania zdravotne znevýhodnených žiakov

Výchova a vzdelávanie telesne postihnutej mládeže má z rehabilitačného zamerania význam: liečebný psychologický, pedagogický a sociálny.

LIEČEBNÝ VÝZNAM: Zdôrazňuje sa psychický vplyv na celkový stav organizmu. Je dôležité pri telesne postihnutom človeku, aby bol správne, jemu stavu prospešne zamestnaný, aby nemal čas myslieť na jeho postihnutie, alebo akýkoľvek telesný nedostatok. Takto správne zamestnaný človek nemá depresie, dokonca je lepší pacient a lepšie sa s ním pracuje, a aj úspechy sa dostavia skôr.

PSYCHOLOGICKÝ VÝZNAM: Telesne postihnutému dieťaťu veľmi prospieva režim dňa- napr. režim výchovno- vzdelávací, ktorý sa uplatňuje či už v domácom prostredí, škole, ale aj v liečebniach a nemocnici. Dieťaťu to pomáha pri prechode medzi jednotlivými prostrediami.

PEDAGOGICKÝ VÝZNAM: Tento význam je v tom, že dieťaťu sa dostáva neustálej výchovno- vzdelávacej starostlivosti a uceleného systému základného vzdelania a odbornej prípravy na povolanie. Dôležité je spomenúť, že je potrebné vyučovať nie len niektoré predmety, ale získať všeobecný prehľad, určitý smer by znamenal zaostávanie dieťaťa. Učenie pri nemocných, ktorý sú pripútaný na lôžko alebo invalidný vozík tiež odpútava od jednotvárneho

života a odvádza myšlienky na nemoc a vo väčšine prípadoch odlúčenie od rodičov.

SOCIÁLNY VÝZNAM: Je to podmienené všetkými ostatnými a najmä pedagogickým významom, kedy je dôležité, aby sa priamo vyžadovali dobré znalosti pre výber konkrétneho povolania, uplatnenie sa v práci a teda aj správne sociálne zaradenie.

1.3.2 Inštitúcie umožňujúce vzdelávanie žiakov so zdravotným znevýhodnením

Vzdelávanie žiakov s telesným postihnutím väčšinou prebieha integrovane v špeciálnych školách a triedach. Výchova a vzdelávanie detí alebo žiakov so zdravotným znevýhodnením sa uskutočňuje v týchto školách: **materská škola, základná škola, stredné školy, praktická škola, odborné učilište.**

Materská škola pre deti so zdravotným znevýhodnením uskutočňuje výchovu a vzdelávanie podľa vzdelávacích programov pre deti a žiakov s mentálnym postihnutím, deti a žiakov so sluchovým postihnutím, deti a žiakov so zrakovým postihnutím, deti a žiakov s telesným postihnutím, deti a žiakov s narušenou komunikačnou schopnosťou, deti a žiakov s autizmom alebo ďalšími pervazívnymi vývinovými poruchami, deti a žiakov chorých a zdravotne oslabených, deti a žiakov hluchoslepých, deti a žiakov s viacnásobným postihnutím, deti a žiakov s poruchami správania.

Materskú školu možno zriadiť pre najmenej desať detí. Materská škola sa vnútorne člení na triedy, do ktorých sa spravidla zaraďujú deti rovnakého veku s rovnakým zdravotným znevýhodnením. Trieda sa zriaďuje najmenej pre štyri deti, najvyšší počet detí je osem. Riaditeľ školy môže povoliť prekročenie najvyššieho počtu žiakov v triede najviac o dvoch.

Základná škola pre žiakov so zdravotným znevýhodnením má spravidla deväť až jedenásť ročníkov s možnosťou zriadenia prípravného ročníka. Prípravný ročník je určený pre žiakov so zdravotným znevýhodnením, ktorí k 1. septembru dosiahli fyzický vek šesť rokov, nedosiahli školskú spôsobilosť a nie je u nich predpoklad zvládnutia prvého ročníka základnej školy.

Absolvovanie prípravného ročníka sa považuje za prvý rok plnenia povinnej školskej dochádzky. Základná škola, ktorá vzdeláva žiakov s mentálnym postihnutím alebo s mentálnym postihnutím v kombinácii s iným postihnutím, sa vnútorne člení podľa stupňa mentálneho postihnutia žiakov na variant A pre žiakov s ľahkým stupňom mentálneho postihnutia, variant B pre žiakov so stredným stupňom mentálneho postihnutia, variant C pre žiakov s ťažkým alebo hlbokým stupňom mentálneho postihnutia alebo pre žiakov s mentálnym postihnutím, ktorí majú aj iné zdravotné postihnutie, sú držiteľmi preukazu zdravotne ťažko postihnutých a nemôžu sa vzdelávať podľa variantu A alebo B.

V strednej škole pre žiakov so zdravotným znevýhodnením sa uskutočňuje výchova a vzdelávanie podľa vzdelávacích programov pre deti a žiakov so sluchovým postihnutím, deti a žiakov so zrakovým postihnutím, deti a žiakov s telesným postihnutím, deti a žiakov s poruchami správania. V stredných školách pre žiakov so zdravotným znevýhodnením možno predĺžiť dĺžku vzdelávania až o dva roky. Stredná škola pre žiakov so zdravotným znevýhodnením sa spravidla zriaďuje pre žiakov s rovnakým zdravotným znevýhodnením pre najmenej desať žiakov a zriaďovateľ ju zruší, ak počet žiakov klesne pod osem

Praktická škola je typ školy, v ktorej vzdelávacie programy poskytujú vzdelávanie a prípravu na výkon jednoduchých pracovných činností žiakom s mentálnym postihnutím alebo žiakom s mentálnym postihnutím v kombinácii s iným zdravotným postihnutím, ktorým stupeň postihnutia neumožňuje prípravu v odbornom učilišti alebo v strednej škole. Vzdelávací program praktickej školy pripravuje žiakov na život v rodine, na sebaobsluhu, na rôzne jednoduché praktické práce, vrátane prác v domácnosti, pričom sa títo žiaci zacvičujú na vykonávanie jednoduchých pracovných činností spravidla pod dohľadom. V praktických školách je neoddeliteľnou súčasťou odborného vzdelávania a prípravy praktické vyučovanie. Praktická škola sa zriaďuje pre najmenej desať žiakov a zriaďovateľ ju zruší, ak počet žiakov klesne pod osem. V triede praktickej školy môže byť najviac desať žiakov; v triede praktickej školy pre žiakov s viacnásobným postihnutím alebo v triede pre žiakov s autizmom alebo

d'alšími pervazívnymi vývinovými poruchami môže byť najviac šesť žiakov. V triedach praktickej školy pre žiakov s viacnásobným postihnutím je spravidla na výchovno-vzdelávacom procese prítomný aj asistent učiteľa. Príprava v praktickej škole trvá najviac tri roky. Dokladom o získanom vzdelaní je záverečné vysvedčenie s uvedením zamerania činností, ktoré je žiak schopný vykonávať.

Odborné učilište je typ školy, ktorej vzdelávacie programy odborov výchovy a vzdelávania poskytujú odbornú prípravu na výkon nenáročných pracovných činností žiakom s mentálnym postihnutím alebo s mentálnym postihnutím v kombinácii s iným zdravotným postihnutím. V odborných učilištiach je neoddeliteľnou súčasťou odborného vzdelávania a prípravy praktické vyučovanie. Odborné učilište sa zriaďuje pre najmenej desať žiakov a zriaďovateľ ho zruší, ak počet žiakov klesne pod osem. Úspešným absolvovaním vzdelávacieho programu odborov výchovy a vzdelávania v odbornom učilišti môže žiak s mentálnym postihnutím získať nižšie stredné odborné vzdelanie, ktoré sa podľa stupňa zvládnutia príslušných vzdelávacích štandardov a posudzovania kvalifikácie na výkon pracovných činností člení na zaškolenie; dokladom o získanom vzdelaní je vysvedčenie a osvedčenie o zaškolení, zaučení; dokladom o získanom vzdelaní je vysvedčenie a osvedčenie o zaučení, vyučenie; dokladom o získanom vzdelaní a odbornej kvalifikácii je vysvedčenie o záverečnej skúške a výučný list.

Odborné učilište môže poskytovať prípravu na výkon jednoduchých pracovných činností žiakov s mentálnym postihnutím, ktorí sú schopní samostatne pracovať, ale ktorých pracovné a spoločenské uplatnenie musia usmerňovať iné osoby.

1.4 Psychologické aspekty výchovy

Línia medzi pedagogikou a psychológiou je veľmi tenká, dokonca v niektorých prípadoch sa prelína a dopĺňajú sa rôzne otázky medzi jednotlivými odborníkmi. Nie je tomu inak ani pri výchove, vzdelávaní ba dokonca ani pri využití voľného času. Najdôležitejšie vo výchovno-vzdelávacom procese sú poznatky z vývojovej psychológie, pedagogickej

psychológie, sociálnej psychológie a psychohygieny. Je dôležité spomenúť **vekové rozdiely detí a mládeže.**

1.4.1 Základná charakteristika jednotlivých období v živote človeka

Osobnosť každého ľudského jedinca prechádza behom života rôznymi zložitými obdobiami a vývojom. Tento vývoj je ovplyvnený mnohými činiteľmi. Okrem vrodenných predpokladov hrá dôležitú úlohu prostredie, sociálne skupiny, vychovávatelia, výchovné ciele, metódy vychovávateľov, formy výchovy. Významný vplyv má tiež vlastná osobnosť, aktivita, snaha, ciele, ktoré si jednotlivec kladie a vlastnosti daného jednotlivca. Uvedené základné činitele vývoja pôsobia u každého človeka odlišne. Napriek tomu však určité životné obdobia majú spoločné charakteristické znaky.

Predškolský vek (3-6 rokov)

Telesný vývoj: Dieťa rastie skôr do výšky, zdokonaľuje sa činnosť orgánov, rozvíja sa svalstvo, prebieha osifikácia kostry. Kosti sú veľmi pružné, časté ortopedické poruchy v dôsledku nevhodnej záťaže. Veľká potreba pohybu, ktorá sa najčastejšie uspokojuje pri hre. Dôležité spontánny pohyb. Zlepšuje sa svalová koordinácia, dieťa zvláda i ťažšie a náročnejšie úkony. Dieťa je však ľahko unaviteľné. Dôležité je zapracovať d denného režimu aj odpočinok.

Rozumový vývoj: Pokrok v úrovni poznávacích a pamäťových procesov. Vnímanie sa zlepšuje, ku koncu obdobia rozlišovanie základných farieb, výšok tónov, rôznych rytmus. Ťažšie a nepresné je ešte vnímať čas (včera, dnes, zajtra, o týždeň) a priestoru (vzdialenosť). Pamäť predškolského dieťaťa je obrazná, je prevažne mechanická. Zvyšuje sa kapacita mozgu a pamäti a jej trvalosť.

Fantázia: tú dieťa používa veľmi často, fantazijné predstavy dokonca nahrádzajú chýbajúce poznatky.

Pozornosť: nestála, krátkodobá, prevažne neúmyselná. Je dôležité v tomto veku pozornosť upútať nejakými činnosťami, obrázkami a vysvetľovaním. Činnosti je však dôležité často striedať.

Rozvoj reči: V tomto období je vidieť u dieťaťa veľký pokrok v tejto oblasti. Rozširuje sa slovná zásoba, zlepšuje sa schopnosť súvislého vyjadrovania, gramatická správnosť i výslovnosť.

City: veľmi dôležité v tomto období, prevažuje potreba kladných citov. Ako nové sa začínajú objavovať pocity hanblivosti, plachosť, nesmelosť i strach z neznáameho. Prebieha rozvoj vyšších citov: zvedavosť, zmysel pre krásu, pre dobro aj zlo.

Sociálny vývoj: U dieťaťa sa zvyšuje potreba po spoločenských kontaktoch, najlepšie po rovesníkoch. Spoločenské kontakty sa vo väčšine prípadoch rozvíjajú v tomto období v materskej škole s učiteľkou, rovesníkmi.

V priebehu troch rokov prebieha u dieťaťa veľa zmien. V šiestom veku je väčšina detí pripravená na nástup do základnej školy.

Prevažujúce činnosti u detí predškolského veku je hra.

Mladší školský vek (6-11 rokov, žiaci prvého stupňa základnej školy)

V tomto období je nápadný rast do výšky. Vývoj kostry zatiaľ nie je dokončený. Výrazným znakom tohto obdobia je vývoj trvalého chrupu. Nervová sústava dieťaťa ľahko podlieha únave, preto je dôležité naplnenie veľkej potreby po duševnom odpočinku po práci. Dieťa mladšieho školského veku má veľkú potrebu pohybu. Zlepšuje sa koordinácia, deti sú rýchlejšie, presnejšie, vytrvalejšie. Do ôsmeho roku sa však dieťa ešte nezameriava na výkony ale skôr na potrebu spontánneho pohybu. Prípadné poruchy telesného vývoja dieťaťa môže byť dôsledkom nie len nesprávnej výživy a zanedbaním hygienických návykov ale hlavne nedostatkom v citovej sfére.

Rozumový vývoj: Dieťa je silne ovplyvnené prostredím, vyučovaním a tým čomu sa venuje vo voľnom čase.

Vnímanie: V tomto období sa zdokonaľuje v súvislosti s vyzrievaním zmyslových orgánov. Nedokonalé je stále vnímanie času a priestoru.

Pozornosť: v tomto období sa pozornosť zlepšuje. Vyvíja sa i zámerná pozornosť. Dĺžka zámernej pozornosti je však ešte krátka, preto je pedagogicky veľmi správne vyvolávať ju rôznymi motiváciami, vzbudením záujmu, pestrou a zaujímavou činnosťou.

Predstavy: sú názorné, konkrétne, veľmi živé. Dostatok predstáv je podmienkou k rozvoju myslenia.

Pamäť: konkrétna, názorná. Deti majú sklon k mechanickému zapamätávaniu. Mechanická pamäť býva na dobrej úrovni. S vývojom reči a myslenia sa stále viac uplatňuje aj pamäť logická. Značne sa rozvíja zraková pamäť v súvislosti s výučbou učenia a písania.

Fantázia: ustupuje, nahrádzajú ju nové skúsenosti a informácie. Dieťa dokáže rozlišovať predstavy od reality. Fantázia sa uplatňuje skôr v tom o čo vyučujúci alebo vychovávateľ rozpráva.

Myslenie: v tomto období je konkrétne, zameriava sa predovšetkým na riešenie bežných každodenných problémov a situácií, neskôr aj na minulosť a budúcnosť. Zdokonaľuje sa schopnosť analýzy a následne aj syntézy. Ťažkosti robia dieťaťu v tomto veku pochopiť zložitejšie vzťahy.

Rozvoj reči: prebieha v súvislosti s rozvojom ostatných psychických procesov. Rozširuje sa aktívny i pasívny slovník, narastá schopnosť súvislého vyjadrovania sa. Vplyvom školského vyučovania si dieťa osvojuje tiež spisovný jazyk, gramatickú správnosť písomného a ústneho vyjadrovania, kultivuje svoj rečový prejav. Dôležité je, aby sa dieťa v tomto veku naučilo zrozumiteľne formulovať svoje myšlienky.

City: v tomto období prevládajú kladné city. Zo záporných prevláda strach, čoho príčinou sú reálne situácie ako zlá známka, trest, zosmiešnenie. City týchto detí sú dosť povrchné a nestále. Striedanie nálad nie je časté. Deti v tomto období majú malú schopnosť vcítiť sa do pocitov iných ľudí., preto sa často môžu javiť ako bezcitné, dôsledkom čoho môže byť posmievanie sa iným deťom, žalovanie. Novým javom je hanblivosť z nahoty. Intelektuálne city ako zvedavosť, radosť z poznávania a z dobre slnenej úlohy do značnej miery uspokojuje škola. Dieťa spoznáva skutočnosť i pri hre, spontánne. Rado experimentuje a objavuje. Má väčšinou dobrý vzťah s dospelými, ochotne a nekriticky prijíma od nich nové informácie. Pravdivosť informácií však často nedokáže posúdiť.

Estetické cítenie: Umelecké dielo chápe komplexne. Nárast schopnosti analýzy a tým aj predpoklad k pochopeniu daného umeleckého diela. Vytvára sa vkus.

Mravné city: Mravné zásady prijímajú detí od dospelých, ktorí sú pre ne autoritou. Týmto spôsob sa dieťa tiež učí rozlišovať či je v živote správne a čo nesprávne.

Spoločenské vzťahy: dieťa si vytvára nové vzťahy – kvalitatívne vyššie.

Zájmy a potreby: sú najčastejšie motívmi jednania a konania dieťaťa v tomto veku. Hra má v tomto veku stále veľký význam, mení sa však jej charakter, je realistickejšia, menej fantastická, premyslenejšia, plánovitejšia a zložitejšia. Deti sa viac hrajú v skupinách, spolupracujú. Začínajú sa uplatňovať pravidlá. Pohybové hry majú veľký význam, slúžia ako kompenzácia duševnej práce a dlhodobého sedenia v škole.

Práca: Práca v tomto období môže mať podobu sebaobsluhy, pomoc kamarátovi, práca pre detský kolektív, pomoc pri bežnej činnosti prospešnej pre širšiu verejnosť.

Stredný školský vek (11-15 rokov, žiaci druhého stupňa základnej školy, pubescencia)

V tomto období dochádza k veľkým telesným i duševným zmenám. V súvislosti s činnosťou pohlavných žliaz prebiehajú veľké biologické zmeny, ktoré sa odrážajú i v psychike dospievajúcich, napr.: nekľudom, nevyrovnanosťou a výbušnosťou. Dospievanie prebieha u chlapcov a dievčat odlišne. Dievčatá dospievajú telesne aj psychicky v priemere skôr ako chlapci a rozdiely medzi nimi sa prejavujú aj odlišným chovaním.

Telesná stránka: rozvoj telesnej stránky prebieha v období dospievania intenzívnejšie, ale zároveň nerovnomerne. Zvlášť intenzívne rastie kostra a končatiny, ale vývoj hrudného koša sa opožďuje. Telesnú neohrabanosť sa snažia zamaskovať napr.: predstieranou hrubosťou (väčšinou chlapci). Jednou z najtypickejších a najdôležitejších znakov tohto obdobia je pohlavné dozrievanie, ktoré v priemere začína okolo 12. roku života. Pohlavné dozrievanie síce väčšinou v 15-16. Roku života končí, ale nemôžeme tiež hovoriť o zrelosti psychickej, sociálnej ani občianskej. V období dospievania tiež dochádza k rozvoju poznávacích procesov.

Vnímanie: zdokonaľuje sa, je uvedomelejšie, analýza, syntéza i diferenciacia podnetov sú jemnejšie a presnejšie. Tiež sa spresňuje vnímanie času.

Pozornosť: v období pubescencie sa skvalitňuje.

Pamäť: prejavuje sa väčšia zámernosť zapamätávania, presnosť, trvalosť a rozsah pamäti i väčšia pohotovosť pri vybavovaní poznatkov. Mechanická pamäť dosahuje svoj vrchol.

Fantázia: výrazné oživenia, pre vyučovanie má veľký význam zdokonaľovanie reprodukčnej fantázie, zvlášť významný je rozvoj tvorivej fantázie.

Myslenie: prejavuje sa zdokonaľovanie analýzy, syntézy, pravdepodobne však vo väčšej schopnosti abstrakcie a zovšeobecňovania.

Reč: v rozvoji myslenia sa bezprostredne odráža aj v reči. Obohacuje sa ich pasívny a aktívny slovník, hovorí v dlhších vetách, používa i zložitejšie súvetie. Celkovo je reč dospelých hlučná, nápadná, väčšinou v skupine rovesníkov, zámerom je upútať na seba pozornosť. Veľký význam a vplyv na spôsob vyjadrovania má spoločenské prostredie, v ktorom vyrastá a dospelá, ale aj rovesníci a dospelí, ktorí sú často krát vzorom dospelých. Vhodným prostriedkom kultivovanosti reči sa stáva hlavne čítanie, rozhovory o prečítaných knihách, ale svoje dôležité miesto má tiež príklad vychovávateľa.

City: hrajú v živote dospelých veľmi veľkú, dôležitú úlohu. Sú výrazne ovplyvňované nie len súčasným sociálnym prostredím, ale aj vplyvmi z predchádzajúcich období. City v tomto období sú: rozmanitejšie, hlbšie, prejavuje sa väčšia schopnosť ovládania citových prejavov. Sebaovládanie je rovesníkmi aj dospelými hodnotené kladne, ako znak dospelosti. Dochádza tiež k veľkým zmenám v oblasti mravných citov. Zvýšená snaha o samostatnosť v hodnotení ľudí z hľadiska morálky, kritikou predkladaných mravných zásad. Pokusy o vytváranie vlastného systému hodnôt. Pre toto obdobie je tiež typické striedanie nálad, kolísanie citov od nadšenia k pesimizmu, citová ambivalencia i sklon k sentimentalite a romantike. Častým zdrojom záporných pocitov sú konflikty medzi dospelými a dospelými. Tiež je pre obdobie dospelosti typický rozvoj intelektuálnych citov, ktoré sa prejavujú predovšetkým väčšou zvedavosťou a záujmom o určitú oblasť ľudskej činnosti. Väčšia citová vnímavosť dospelých je potrebná pri formovaní vzťahu k prírode, spoločnosti a k výtvorom ľudskej činnosti..

V období stredného školského veku sa výrazne mení vzťah dospievajúcich k ostatným ľuďom – dospelým, rovesníkom, staršej mládeži i mladším deťom, k jednotlivcom i sociálnym skupinám. Typická pre toto vekové obdobie je túžba po samostatnosti, združovaní a konformite s rovesníkmi, napr.: v spôsobe reči, v obliekaní, správaní, záujmoch.

Biologické potreby: objavuje sa nová potreba- sexuálna. K jej plnému uspokojeniu dochádza až v pozdejšom vekovom období, v dospievaní sa skôr jedná o uspokojovanie na úrovni erotiky, bez telesného kontaktu.

Sociálne potreby: za najvýznamnejšie môžeme považovať uznanie, konformity so skupinou rovesníkov, potreba nových dojmov a skúseností, potreba citovej odozvy.

Záujmy: sú omnoho hlbšie, trvalejšie a diferencovanejšie ako v mladšom školskom veku.

Inteligencia: u jedincov s dobrými vrozenými dispozíciami, ktorí vyrastajú v podnetnom prostredí, dosahuje veľké úrovne a blíži sa úrovni v dospelosti.

V dobe dospievania si mládež vytvára životné plány, názory, postoje, ideály, vyberá si vzory pre svoj život, v základných rysoch sa začína formovať svetový názor. Dospievajúci si za svoje vzory vyberá osoby zo svojho okolia, rodičov, vychovávateľov, príbuzných, známych, často krátko i populárne osobnosti z oblasti umenia, športu alebo literárnych hrdinov.

Výraznou charakteristikou osobnosti je i vzťah k sebe samému, sebauvedomenie a sebahodnotenie.

Starší školský vek (15-20 rokov, žiaci stredných škôl, adolescencia)

V tomto veku sa jedná o veľké vekové rozpätie, preto sa tu prejavujú aj značné rozdiely vo vývoji telesnom, ale najmä psychickom (myslenie, vnímanie,...)

Vek medzi 14. a 16. rokom môžeme považovať ešte za obdobie doznievania pubescencie. Mládež medzi 16. a 20. rokom sa označuje ako adolescentná, resp. postpubescentná.

Telesný vývoj: rýchly, veľmi rýchly telesný rast a vývoj. Súvisí predovšetkým so zmenami v činnosti endokrinných žliaz, zväčša pohlavných, ktoré sa prejavujú vývojom druhotných pohlavných znakov a zvláštnosťami v chovaní chlapcov a dievčat. V nasledujúcom období, t.j. v druhej polovici staršieho

školského veku, dochádza k celkovému skľudneniu telesného vývoja. Mládež v tomto veku ešte rastie, ale už nie tak rýchlo. V celom období staršieho školského veku sa ešte zvyšuje telesná hmotnosť, no po 16. roku už pomenej ako dovtedy. Na zvyšovanie telesnej hmotnosti má vplyv predovšetkým mohutnejšie svalstvo a ukladanie tukových vrstiev. Telesný vzhľad jednotlivca silno pôsobí na jeho psychiku.

Vnímanie: jednotlivé zmyslové orgány sú celkom vyvinuté, vnímanie sa zjemňuje a stáva sa systematickejšim.

Pozornosť: labilita pozornosti postupne ustupuje, zlepšuje sa schopnosť koncentrácie pozornosti.

Predstavivosť: v tomto období pomerne presná a bohatá, pretože pribúda mnoho nových skúseností, často silno citovo prežívaných. U fantazijných predstáv dochádza ku kvalitatívnym a kvantitatívnym zmenám.

Pamäť: veľmi sa zlepšuje, výrazne sa zvyšuje podiel slovná - logického zapamätávania.

Myslenie: v oblasti myslenia dochádza v období staršieho školského veku k vyvrcholeniu vývoja. Na základe presnejšieho pochopenia väčšieho množstva pojmov sa spresňujú rozhodnutia a úsudky. Vplyvom vlastných úvah a skúseností sa tiež postupne formuje vlastný svetonázor.

Reč: úmyselná nápadnosť reči, typická pre obdobie pubescencie ustupuje, reč si však naďalej zachováva svoju farbu a plasticnosť. Reč v tomto období obsahuje veľa slangových výrazov.

Citová oblasť: tu dochádza k výrazným zmenám, v prvej časti obdobia doznieva pubescencia, city sú ešte labilné a búrlivé, nálady sa často striedajú. V druhej časti vekového obdobia sa city a ich prejavy stabilizujú, citové prejavy sú diferencovanejšie a primeranejšie podnetom. Mládež v tomto veku pôsobí už vyrovnanjšie a lepšie sa dokáže ovládať.

Intelektové, morálne a estetické cítenie: dochádza k výrazným zmenám v dôsledku vývoja rozumového zrenia, zmeny v sociálnom cítení, formuje a prehĺbuje sa aj estetické cítenie.

Postavenie mládeže staršieho školského veku v spoločnosti sa v porovnaní s obdobím, ktoré mu predchádzalo výrazne zmenilo. Úroveň rozvoja psychiky aj

telesnej zdatnosti a vyzrelosti vedú k pocitu rovnosti s dospelými. Mladí ľudia preto často vyžadujú z ich strany jednanie ako rovný s rovným.

Biologické potreby: najvýraznejšia zmena, kde dochádza k zmene spôsobu uspokojovania sexuálnych potrieb.

Sociálne potreby: výrazne sa uplatňuje potreba získania spoločenskej prestíže.

Zájmy: záujmy sa vyhranujú a ustávajú. Mladí ľudia postupujú omnoho systematicky až s vedeckým zaujatím. Medzi najčastejšie záujmové okruhy mládeže patria: šport, turistika, technika, prírodoveda, drobné ručné práce a rôzne druhy umenia.

Inteligencia: dosahuje svojho vrcholu, práve v tejto dobe sa v oblasti psychického vývoja prejavujú výrazné individuálne rozdiely. Vplyvom sociálneho prostredia sa utvára sebavedomie mladého človeka. Je silne ovplyvňované názormi dospelých a ich postojmi a spôsobmi jednania s mladými ľuďmi. V tomto období si mladí ľudia vytvárajú svoj ideál človeka. Okrem toho sa snažia vytvárať si vlastné názory a postoje.

1.5 Komunikácia vo výchove detí so zdravotným znevýhodnením

Komunikácia vo výchove ale aj v živote každého jedného z nás zohráva najdôležitejšiu úlohu. Bez komunikácie sa edukácia vôbec nemôže začať ani realizovať. O to dôležitejšia, a o to väčší dôraz sa kladie na ňu pri výchove detí so zdravotným postihnutím, resp. zdravotným znevýhodnením. Tieto deti majú veľa bariér, ktoré im neumožňujú komunikáciu bez problémov, resp. často krát sa stáva, že komunikácia viazne. Preto je veľmi dôležité, aby dobrý pedagóg, vychovávateľ zvládol komunikáciu s takýmto dieťaťom na veľmi dobrej úrovni, hoci aj za pomoci rôznych podporných technológií, nevyhnutných pre komunikáciu so zdravotne postihnutým dieťaťom.

1.5.1 Poruchy komunikácie

Komunikácia zahŕňa jazyk, reč a sluch. Zdravotné postihnutie môže spôsobovať poruchy v komunikácii, ktoré ovplyvňuje ktorúkoľvek z týchto troch oblastí.

Poruchy komunikácie zahŕňajú dva druhy zdravotných postihnutí:

- poruchy reči
- poruchy jazykové

Poruchy čítania spôsobuje genetická chyba, ktorá postihne jedného z desiatich ľudí. Dyslexia je najbežnejšia porucha čítania a prejavuje sa prehadzovaním písmen, ťažkosťami v rozpoznávaní písmen alebo čísel, či s ručným písaním.

Podporné technológie môžu vyriešiť niektoré problémy a uspokojiť rôzne požiadavky vrátane:

- alternatívnych metód verbálneho vyjadrovania
- alternatívnych metód pre sprístupnenie alebo využívanie určitých pomôcok
- alternatívnych metód pre vykonávanie činností alebo dosiahnutie cieľa

2. VOĽNÝ ČAS A ZÁUJMOVÁ ČINNOSŤ DETÍ A MLÁDEŽE

2.1 Pedagogika voľného času

Pedagogická disciplína s názvom pedagogika voľného času sa postupne etablovala v sústave pedagogickej vedy v zahraničí ale aj u nás v 20. storočí ako odvetie, odbor pedagogiky. Pedagogika voľného času je pedagogická disciplína v sústave pedagogiky, ktorá má svoj predmet skúmania – výchovu v čase mimo vyučovania, výchovu vo voľnom čase detí a mládeže. Z hľadiska sústavy pedagogiky v štruktúre, v obsahu ju chápeme ako špeciálnu pedagogickú disciplínu, ktorá sa v kontexte pedagogickej vedy zameriava na špecifickú oblasť výchovy vo voľnom čase, výchovy v čase mimo vyučovania v škole, mimo školy. Z hľadiska obsahu pedagogiky, ktorú tvoria jednotlivé pedagogické disciplíny, považujeme ju za čiastkovú disciplínu, podobne ako aj ďalšie pedagogické disciplíny v sústave pedagogiky. Vychádzajúc zo zaužívaného tradičného delenia pedagogických disciplín (základné, aplikované, hraničné), pedagogiku voľného času zaraďujeme alebo možno ju označiť za aplikovanú pedagogickú disciplínu. V pedagogike voľného času sa uplatňujú, aplikujú poznatky základných pedagogických disciplín – všeobecnej pedagogiky, teórie výchovy, teórie vyučovania, histórie výchovy a vzdelávania pri objasňovaní otázok konkrétnej oblasti výchovy – výchovy v čase mimo vyučovania, výchovy vo voľnom čase. Čerpajú z nich základné poznatky o pedagogike, jej metodológii, o výchove a vzdelávaní, o vývoji výchovy a vzdelávania.

Predmetom záujmu pedagogiky voľného času je špecifická oblasť výchovy v čase mimo vyučovania – výchovy vo voľnom čase, ktorá sa výrazne odlišuje od iných oblastí výchovy (v rodine, od vyučovacieho procesu v škole atď.) To dáva oprávnenie na zaradenie pedagogiky voľného času ako špeciálnej disciplíny v sústave pedagogickej vedy. Je dôležité v súčasnosti nepochybovať o jej existencii, opodstatnenosti a dôležitosti, hoci zatiaľ nemá zatiaľ do hĺbky

prepracovanú teóriu ako disciplíny, ktoré sa utvárali niekoľko rokov, v dlhých tradíciách v nadväznosti na potreby školského vyučovania pri zabezpečovaní povinnej školskej dochádzky.

Pedagogika voľného času ako pedagogická disciplína zastrešuje a spája mimoškolskú pedagogiku a teóriu výchovy mimo vyučovania, ktoré predstavovali určitú etapu jej vývoja. V oboch ide o rovnakú podstatu výchovných javov so základnými charakteristikami využívania mimo vyučovacieho času, hlavne voľného času a cielené zameranie na výchovné podchytenie spontánnych aktivít, vzbudenie a podporu rozvoja záujmu žiakov, detí a študujúcej mládeže, ktorým je predovšetkým výchovné ovplyvňovanie voľného času s dôrazom na rešpektovanie a zachovanie jeho základných špecifik.

Podobne ako obsah každej vedy, aj obsah pedagogiky voľného času zostáva naďalej otvorený novým javom, teda i novým teóriám priameho i nepriameho cieleného výchovného pôsobenia. Pedagogika voľného času sa zaoberá voľným časom z hľadiska jeho výchovných možností. Mnohodimenzionálnosť a zložitosť voľného času je základným východiskom pre praktickú činnosť a interdisciplinárne prístupy z hľadiska rozličných vied – filozofie, psychológie, sociológie, etiky, estetiky, teórie športu, medicíny a ďalších, aj komplexnejšieho chápania vedy či teórie voľného času. Vo všeobecných prístupoch k voľnému času sa opiera o poznatky iných vied, najmä filozofie a sociológie. Výstižnú charakteristiku i spoukázaním na spoločenský význam uvádza český pedagogický slovník: „Pedagogika voľného času – disciplína pedagogiky, zameraná na výchovné a vzdelávacie prostriedky, napomáhajúce autonómnemu a zmysluplnému využívaniu voľného času detí, dospievajúcich i dospelých, v mnohých krajinách zároveň študijný odbor. Nadobúda význam vďaka niektorým protikladným javom: rastie množstvo voľného času ako času, s ktorým môže človek nakladať podľa svojej vôle, a zároveň sa tento priestor, tzv. priemysel voľného času a hromadné oznamovacie prostriedky snažia využiť na rôzne formy manipulácie, zbavujú ho práve jeho charakteristického znaku – slobodného využívania, rastie výskyt nežiaducich foriem správania sa (agresia, delikvencia, zneužívanie návykových

látok), spôsobených nudou vo voľnom čase, relatívne častý je i chorobný návyk na prácu a únik pred voľným časom a i...“ (Prucha J., Walterová E., Mareš J., 1995, s. 152-153). Zo zdravotného hľadiska treba medzi nežiaduce formy správania detí a mládeže aktuálne doplniť aj škodlivosť dlhodobého vysedávania pri počítači, pri sledovaní televízie, videa.

Dnes sa vedie boj o voľný čas. Nachádza sa medzi komerciou v zmysle detí ako konzumentov bezhodnotných a morálne škodlivých programov a spoločensko-pedagogických snáh, ktoré sa snažia voľný čas detí využiť na rozvoj a obohatenie osobnosti. V tom zmysle sa aj u nás realizuje výchova vo voľnom čase v školách, v školských výchovno-vzdelávacích a iných zariadeniach a rozvíja sa jej teória – pedagogika voľného času.

2.1.1 Predmet pedagogiky voľného času

Predmetom pedagogiky voľného času sú otázky výchovy (edukácie, teda výchovy a vzdelávania) detí a mládeže v čase mimo vyučovania, ktorá sa uskutočňuje v školách, v školských zariadeniach, aj mimo školského systému v ďalších inštitúciách, zariadeniach, organizáciách, občianskych združeniach. Konkrétnejšie možno uviesť, že pedagogika voľného času sa zaoberá chápaním a cieľmi, obsahom a spôsobmi výchovného zhodnocovania voľného času, organizáciami a inštitúciami, ktoré tieto aktivity uskutočňujú alebo pre ne utvárajú podmienky, a koncepciami jeho ďalšieho vývoja prepracovanými na základe vývoja spoločnosti a odboru samotného.

Pedagogika voľného času sa zaoberá otázkami cieľavedomej výchovno-vzdelávacej činnosti s deťmi a študujúcou mládežou, zameranej na zmysluplné, hodnotné využívanie voľného času, na regeneráciu psychických a fyzických síl v aktívnom oddychu, v rekreácii a zábave, na formovanie a rozvoj osobnosti, záujmov, schopností, najmä tvorivosti, ďalších vlastností a individuálnych predpokladov.

Pedagogika voľného času ako teoretická disciplína skúma zákonitosti výchovného ovplyvňovania voľného času, uplatňovanie, zákonov učenia a výchovy pri utváraní a formovaní osobnosti v špecifických podmienkach

práce s deťmi a mládežou v ich voľnom čase. K významu pedagogiky voľného času prispel aj český pedagóg J.Prucha: „Pedagogika voľného času sa zaoberá neobyčajne významnou súčasťou života detí a mládeže – stručne povedané tým, čo robia, keď nie sú v škole. Pretože je známe, že tento mimoškolský čas možno vyplniť veľmi odlišným spôsobom – od prípravy do školy, kultúrnych alebo športových aktivít až po kriminálnu činnosť – má pedagogika voľného času vysokú spoločenskú dôležitosť a nároky na jej vedecké základy vzrastajú.“

2.2 Voľný čas detí a mládeže

„Voľný čas je čas na oddych, regeneráciu fyzických a psychických síl ,na relaxáciu po skončení všetkých povinností , ktoré vyplývajú zo sociálnych rolí každého človeka. Voľný čas znamená priestor pre oddych, rekreáciu, zábavu, spoločenské kontakty, pre sebarealizáciu na základe vlastných potrieb, záujmov a podľa vlastných slov“ (Kratochvílová E., 2000, s.22-23).

Rozhodujúcim kritériom sú slová „môžem“, „chcem“ a „mám chuť“ – to znamená možnosť širokej voľby oproti „musím“. Vo voľnom čase sa deti, mladí ľudia ale i dospelí venujú aktivitám s rôznou hodnotou. „Podľa obsahu sa aktivity vo voľnom čase delia na vzdelávacie , umelecké, nekreatívne, technické, spoločenské, športové a oddychové . Podľa prevládajúceho charakteru sa aktivity voľného času, delia na tvorivé, pri ktorých je človek aktívny a na receptívne, pri ktorých je človek viac pasívny“ (Hotár V.S. , Paška P., Perhács J., 2000, s .487).

Voľný čas má svoj historický vývoj v praxi i v teórii. Z historických prameňov vyplýva, že oddávna predstavoval protipól pracovného času, ktorý je časom naplneným prácou a povinnosťami. Voľný čas bol dlho na okraji záujmov vedy, dotýkala sa ho iba okrajovo pri riešení filozofických a spoločenských otázok. Rozvoj techniky a jej využívanie v pracovnom procese prinieslo aj rozširovanie voľného času. Názory však zo začiatku neboli len pozitívne, aktuálne je však dôležitejšie poučenie a výstraha

o nebezpečenstvách, ktoré demoralizujú človeka, odcudzuje sa sebe samému. Preto väčší dôraz treba položiť na výchovu k voľnému času a vo voľnom čase od detstva v zmysle formovania aktívneho spôsobu života a sebarealizácie vo voľnom čase. Podobné názory o voľnom čase ako fenoméne zrodenej z priemyselnej revolúcie zastávajú niektorí odborníci – hlavne sociológovia aj v súčasnosti. Berú ale do úvahy iba spoločenské hľadiská a strácajú zo zreteľa jednotlivca v spoločnosti. Neberú do úvahy jednotlivca a jeho subjektívne prežívanie voľného času ako času v ktorom je oslobodený od záťaže povinností. Pri objasňovaní a vymedzovaní voľného času je podstatne dôležité individuálne prežívanie, pociťovanie voľného času – ako slobody a voľnosti, na čo sú potrebné vhodné spoločenské a individuálne podmienky.

Z hľadiska psychológie a pedagogiky má voľný čas vysoko pozitívnu hodnotu – jednak v prežívaní slobody, voľnosti, jednak v možnostiach jeho využitia v prospech seba. Voľný čas je špecifickou a dôležitou súčasťou života každého človeka, či je to dieťa, mládežník alebo dospelý, človeka v každom veku. Je to čas oddychu, rekreácie, regenerácie fyzických a psychických síl, uvoľnenia po práci, štúdiu, slobodný časový priestor na spoločenské stretnutia, na spoznávanie sveta, života, na sebarealizáciu v aktivitách, činnosti podľa vlastných potrieb a záujmov, predstáv, túžob, aspirácií a hodnôt.

Voľný čas chápeme ako čas, ktorý má človek k dispozícii pre seba mimo svojich povinností na seba vyjadrenie, sebarealizáciu i rozvoj osobnosti podľa vlastných potrieb a záujmov.

Teória teda nedisponuje jednotlivým vymedzením pojmu voľný čas. V literatúre sa stretávame s rozličnými prístupmi, ktoré zvýrazňujú jeho jednotlivé aspekty – filozofické, ekonomické, politické, biologicko-fyziológické, sociologické, psychologické, pedagogické, medicínske, zdravotnícke a ďalšie. Voľný čas, tiež potrebuje komplexný prístup v teórii, aj komplexné riešenie v spoločenskej praxi. Pedagogika nadväzuje na poznatky filozofie, sociológie, psychológie a zaoberá sa voľným časom z hľadiska výchovy, jeho výchovným využívaním – zhodnocovaním v procese formovania a utvárania osobnosti človeka. Voľný čas je prirodzenou súčasťou života, a preto patrí do denného režimu každého človeka.

V praxi je problémom ak je voľného času nadbytok aj nedostatok. Ťažkosti spôsobuje nedostatok príležitostí zaujímavých možností na využívanie voľného času, ale aj nevyužitie možností, nezáujem o jeho zmysluplné využívanie a zneužívanie voľného času, konzumný prístup k životu.

Dôsledkom nedostatku je v dnešnej dobe aj narastajúca komercializácia voľného času a zvyšovanie finančných nárokov na jeho využívanie. U detí sú možnosti využívania voľného času závislé od finančných prostriedkov a možností rodičov i od ďalších dôležitých faktorov – v našej krajine s výrazným podielom vidieckeho osídlenia – najmä vzdialenosti, dostupnosti, informovanosti, aj od vplyvu vzdelanostnej úrovne rodičov a ďalších. Systém demokratickej a kultúrnej spoločnosti má umožňovať výchovu detí a mládeže v škole vo vyučovaní, mimo vyučovania aj mimo školy, teda formálnu aj neformálnu edukáciu, záujmovú výchovu a vzdelávanie vo voľnom čase v rámci celoživotného vzdelávania.

2.2.1 Funkcie voľného času

Voľný čas je bezpochyby dôležitou súčasťou každého z nás. Má v sebe vysoký potenciál obrovského významu i dosahu a z toho vyplývajú jeho dôležité funkcie pre jednotlivca i spoločnosť.

Funkcie voľného času chápeme a vymedzujeme v zmysle jeho významov pre jednotlivca a spoločnosť. Z pedagogického hľadiska je dôležité cieľavedomé vytváranie podmienok, možností, ponúkaných príležitostí na uplatnenie funkcií voľného času. V praxi z nich vyplývajú úlohy pre rodičov, vedúcich rôznych krúžkov, organizácií, záujmových útvarov, vychovávateľov, všetkých profesionálnych i dobrovoľných pracovníkov, ktorí sa venujú deťom a mládeži v ich voľnom čase. Podobne aj v teórii v pedagogike voľného času nadväzujeme a vychádzame z funkcií voľného času, ktoré sa premietajú v cieľoch a úlohách, obsahu, vo formách i metódach výchovy vo voľnom čase.

Voľný čas je mnohovýznamný a funkcie vypovedajú o jeho mnohých významoch pre spoločnosť a pre jednotlivca.

Základom všetkého čo jednotlivec robí je zmysel. Pri napĺňaní zmyslu voľného času z hľadiska aktuálnych potrieb práce s deťmi a mládežou v spoločnosti a osobitne vo výchove považujeme v súčasnosti za dôležité hlavne funkcie: **zdravotno-hygienická, sebarealizačná, formatívno-výchovná, socializačná, preventívna.**

Zdravotno-hygienická

Najdôležitejšie je existencia voľného času. Je dôležité, aby človek mal vo voľnom čase dostatok možností odpočinku, kompenzácie záťaže, povinností, alebo ak má dlhodobo nedostatok voľného času. Pre detský organizmus je dôležitý primeraný rozsah voľného času v dennom režime, možnosť odpočinku, uvoľnenia, rekreácie.

Sebarealizačná funkcia

Vyžaduje realizáciu podľa vlastného výberu a voľby, kde sa môžu uplatniť, prejavíť.

Formatívno-výchovná funkcia

Predstavuje aktívne, cieľavedomé vytváranie možností, príležitostí na ovplyvňovanie formovania, výchovu, rozvoj osobnosti – jej potrieb, záujmov, schopností, návykov, tvorivosti, motivácie, mravných vlastností charakteru, pozitívneho vzťahu k hodnotám.

Socializačná (resp. spoločenská) funkcia

Nadväzovanie sociálnych kontaktov, vzťahov pri rôznych spoločenských príležitostiach, ktoré poskytujú veľa možností aj na osvojovanie si spoločenských noriem, vzorov správania, pozícií rolí v skupinách, na získavanie osobných skúseností a možností sociálneho učenia v prirodzených hrových, životných situáciách.

Preventívna funkcia

Vhodným využitím voľného sa dá predísť negatívnej činnosti.

2.2.2 Obsah výchovy mimo vyučovania a vo voľnom čase

Výchova mimo vyučovania má výrazne činnostný charakter. Obsah výchovy mimo vyučovania tvoria:

Odpočinkové činnosti

Tvoria súčasť náplne voľného času a platí pre ne princíp dobrovoľnosti. Sú psychicky a fyzicky nenáročné, slúžia k odstráneniu únavy. Do režimu dňa sa zaraďujú najčastejšie poobede, ale podľa potreby i kedykoľvek v priebehu dňa. Podľa situácie môžu mať charakter odpočinku na lôžku, kľudného pohybu.

Rekreačné činnosti

Tvoria súčasť náplne voľného času a platí pre ne princíp dobrovoľnosti. Slúžia k odreagovaniu a odstráneniu únavy z vyučovania, obsahujú však pohybovo náročnejšie aktivity telovýchovného, športového alebo turistického zamerania či manuálnej práce.

Záujmové činnosti

Tvoria súčasť náplne voľného času a platí pre ne princíp dobrovoľnosti. Sú najdôležitejšou súčasťou obsahu výchovy mimo vyučovania. Uspokojovanie, rozvíjanie a kultivácia záujmov, uspokojovanie potrieb a rozvoj špecifických schopností, to sú významné výchovné úlohy, ktoré sa podieľajú na utváraní životného štýlu a hodnotovej orientácii človeka. Medzi základné oblasti môžeme zahrnúť záujmové činnosti spoločenskovedné, prírodovedné, pracovne technické, telovýchovné, športové a esteticko-výchovné. Ideálom výchovy mimo vyučovania je výchova jedinca s mnohostranne rozvinutými záujmami.

Sebaobslužné výchovno - vzdelávacie činnosti

Majú charakter povinnosti. Zameriavajú sa na vedenie detí k samostatnosti v starostlivosti o vlastnú osobu a osobný majetok. Ich podstata spočíva v pestovaní návykov osobnej hygieny, účelného a vkusného obliekania, návykov starostlivosti o poriadok a čistotu prostredia a návykov pri jednaní s ľuďmi.

Spoločensky prospešné činnosti

Tvorí súčasť náplne voľného času a platí pre ne princíp dobrovoľnosti. Spočívajú vo vedení detí k dobrovoľnej práci v prospech druhých ľudí, jednotlivcov či sociálnych skupín. Napríklad podiel na ochrane a tvorbe životného prostredia, pomoc slabším, starším, chorým osobám. Tieto aktivity sa pri dobrom pedagogickom vedení výrazne podieľajú na formovaní kladných vlastností.

Príprava na vyučovanie

Má charakter povinnosti. Rozumie sa tým okruh činností, ktoré súvisia s plnením školských povinností. Podieľajú sa na príprave na vyučovanie v rôznej miere, podľa svojich funkcií a veku detí. Okrem vypracovávania písomných a iných zadaných úloh patrí do tejto oblasti aj rozširovanie a prehlbovanie poznatkov z vyučovania, ich konkretizácia a praktické využitie. Spôsoby práce by mali byť pokiaľ možno odlišné od vyučovania a zaujímavé. Súvisí so záujmovými činnosťami, pri ktorých majú deti možnosť praktickej aplikácie vedomostí a aj ich rozširovanie a prehlbovanie.

Pre úspešné výchovné pôsobenie je dôležitá jednota ideálov, úsilia, záujmov a myšlienok medzi pedagógom a vychovávanými. Umením pedagóga je hľadať takéto vzájomné prepojenie uprostred oddychových aktivít, prípravy na vyučovanie a záujmovej či krúžkovej činnosti. Len atmosféra spoločnej tvorivej práce je predpokladom osvojenia si trvalých vedomostí a zručností a pocitu zodpovednosti voči sebe i svojmu okoliu. Svojím každodenným výchovným pôsobením má pedagóg možnosť naučiť žiakov vypínať voľný čas hodnotnou činnosťou, ktorá rozvíja ich zručnosti a prináša dôležitý pocit z dobre vykonanej práce. Ani spontánne činnosti a chvíľky súkromia žiakov nemajú byť podnetom pre pasivitu pedagóga. Tento čas môže využiť na pozorovanie žiakov a získanie cenných podkladov na odhaľovanie skrytých vlastností jednotlivcov, či skupinky, ktorú vedie. Výchova mimo vyučovania je tak dôležitá ako výchova sama. Má dôležité postavenie v systéme výchovného procesu. Pre obsažnosť a náročnosť štúdia v prítomnosti, by sa na ňu nemalo zabúdať, pretože môže byť základom pre rozvoj dobre fungujúcej a príkladnej spoločnosti. Je potrebné aby sa všetky výchovné činitele využívali v

spoločnosti cieľavedome a sústavne a aby smerovali k pozitívnemu formovaniu vedomia a správania mládeže a dospelých.

2.2.3 Výchova vo voľnom čase v spoločenskom systéme

Spoločnosť má vytvárať podmienky na vhodné využívanie voľného času dostupné všetkým deťom a mládeži. Starostlivosť o vytváranie podmienok na vhodné využitie voľného času patrí do programu činnosti a náplne práce mnohých spoločenských subjektov v štátnej a neštátnej sfére. Tie by mali spolu vytvárať funkčný spoločenský organizačný systém výchovy vo voľnom čase, ktorú inštitucionálne zabezpečujú:

a) rodina

b) štátne inštitúcie:

- rezort školstva v SR (školský systém výchovy a vzdelávania)

- rezort zdravotníctva v oblasti zdravotníckeho školstva

- rezort kultúry – v rámci činnosti kultúrno – osvetových zariadení

(kultúrne strediská,

kluby, knižnice, múzeá, galérie, divadlá,..)

- ďalšie rezorty – ich pôsobnosť je najmä v systéme ďalšieho vzdelávania, programov

podpory, adaptácie, prevencie a ďalších aktivít pri plnení úloh štátnej politiky vo

vzťahu k deťom a mládeži

- verejnoprávne médiá – rozhlas, televízia, tlač,..

c) neštátne organizácie v rámci občianskej a politickej participácie – rôzne občianske

združenia, organizácie detí, mládeže a dospelých, mimovládne organizácie, nadácie,

fondy a iné neziskové subjekty tretieho sektora

d) cirkev, náboženské spoločnosti a rehole

e) súkromná podnikateľská sféra – v oblasti výchovy a vzdelávania, rekreácie,

turistiky, celého priemyslu voľného času vrátane súkromných médií (rozhlas, televízia, tlač)

(Kratochvílová E., 2004)

2.2.4 Výchova vo voľnom čase v rámci školského systému a mimoškolských zariadeniach v SR

Výchovu vo voľnom čase v rámci školského systému výchovy a vzdelávania v SR uskutočňujú:

- Základné umelecké školy zamerané na rôzne umenia (spev, hra na hudobný nástroj, tanec, výtvarné umenie, literárno-dramatická činnosť,...)
- Základné a stredné školy organizujúce rôzne záujmové činnosti vo forme rôznych krúžkov, ktoré prebiehajú mimo vyučovania
- Školské výchovno-vzdelávacie zariadenia, ktorými sú: školské kluby detí, školské strediská záujmovej činnosti, centrá voľného času, domovy mládeže, školský internát a školy v prírode.
- Občianske združenia, organizácie detí a mládeže – majú veľký význam z hľadiska socializácie a individualizácie osobnosti, vo svojich programoch deklarujú zameranie na rozličné oblasti voľnočasových aktivít (Rada mládeže Slovenska, Slovenský skauting, Hnutie kresťanských spoločenstiev detí)

(Kratochvílová E., 2004)

Školské a mimoškolské zariadenia výchovy vo voľnom čase: *školský klub detí, centrum voľného času, stredisko záujmovej činnosti, školský internát, škola v prírode, kultúrne zariadenia, rôzne občianske zariadenia a iné subjekty pracujúce s deťmi vo voľnom čase.*

Zákon NR SR č. 279/1993 Z.z. o školských zariadeniach ich zaraďuje medzi rovnocennú súčasť školskej výchovno – vzdelávacej sústavy. Ich pôsobnosť je orientovaná na oblasť záujmového vzdelávania, tento zákon mení a dopĺňa zákon NR SR č. 202/2001 Z.z. Na financovanie tejto činnosti podľa zákona č.

597/2003 Z.z. o financovaní základných škôl, stredných škôl a školských zariadení štát prispieva zo štátneho rozpočtu dvoma spôsobmi: 1. Formou normatív a normatívnych príspevkov, 2. Formou vzdelávacích poukazov.

Školský klub detí - zariadenie, ktoré zriaďuje školský úrad, mesto, obec, cirkev, alebo samotná právnická osoba. Nie je pokračovaním vyučovania ani ho nenahradzuje. Podľa zákona č. 279/1993 Z.z. školský klub detí zabezpečuje pre žiakov, ktorí plnia povinnú školskú dochádzku, výchovu a vzdelávanie v čase mimo vyučovania a v čase školských prázdnin.

Centrum voľného času – štát prostredníctvom týchto centier zabezpečuje starostlivosť o deti a mládež vo voľnom čase. V súčasnosti ich činnosť a štruktúru upravuje vyhláška MŠ SR č. 291/1194 Z.z. o centrách voľného času. Centrum voľného času je v prevádzke počas celého kalendárneho roka. Riadi ho riaditeľ, ktorého menuje zriaďovateľ. Delí sa na oddelenia a záujmové útvary. Na čele jednotlivých oddelení sú kvalifikovaní pedagogickí pracovníci. Záujmové krúžky vedú okrem kvalifikovaných pedagógov aj nekvalifikovaní dobrovoľníci, alebo pracovníci občianskych združení. Centrá sa často podieľajú aj na rôznych projektoch napr.: zamerané na zdravý životný štýl, zdravotnú výchovu, jazykovú výchovu, prevenciu drogových závislostí a pod.

Stredisko záujmovej činnosti – hoci štát podporuje zriadenie stredísk na základných aj stredných školách, stredných odborných učilištiach ich počet je nízky. Proces ich riadenia sa realizuje v súlade s riadením školy. Pracovné náplne pripravuje riaditeľ konkrétnej školy. Stredisko môže mať rozličné zameranie, podľa záujmov žiakov školy.

Školský internát – domovy mládeže sú zriaďované najmä pre študentov stredných škôl, len vo výnimočných prípadoch pre žiakov základných škôl. Zabezpečuje sa im v ich rámci ubytovanie, strava, ale aj cieľavedomá výchovná činnosť vo voľnom čase. Domov mládeže má vlastný organizačný a vnútorný poriadok, ktorý sa riadi metodickými usmerneniami orgánmi MŠ SR. Obsahuje práva a povinnosti ubytovaných žiakov a študentov. Činnosť študentov v zmysle poriadku vedie vychovávateľ v súlade s režimom dňa. Vychovávatelia spolupracujú s triednymi učiteľmi svojich chovancov. V centre

pozornosti by mal byť žiak, jeho potreby a záujmy, preto by domov mládeže mal žiakovi ponúknuť:

- množstvo výchovno – vzdelávacích a záujmových činností zameraných na rozvoj ich osobnosti a pozitívne ľudské hodnoty
- využívať spoluprácu s centrami voľného času v najbližšom okolí
- uplatňovať vo výchove princípy demokracie a humanizmu a nezabúdať na prvky dobrovoľnosti, slobody, spolupráce a priateľstva vo výchove vo voľnom čase
- podieľať sa na prevencii drogových závislostí a protispoločenských prejavov správania sa

Škola v prírode – je zariadenie na zotavenie detí materských a základných škôl zriadené v horskom, zdravotne nezávadnom prostredí. Slúžia na regeneráciu fyzického a psychického zdravia detí. Deti trávajú väčšinu času vonku v prírode, kde sa realizuje aj výchovno – vzdelávací proces. Stravu aj ubytovanie financujú rodičia detí, alebo ich škola hradí z rôznych garantov, sponzorských darov a príspevkov rady rodičov. Riaditeľ školy určuje vedúceho učiteľa školy v prírode, ktorý vypracuje plán pobytu a zdravotníka. Plán obsahuje: personálne zabezpečenie školy, denný režim detí, rozvrh zamestnania alebo vyučovania a výchovnej činnosti mimo vyučovania – vo voľnom čase detí. Škola v prírode okrem poznávania podporí aj rozvoj sebaobslužných návykov a zručností detí, najmä v oblasti osobnej hygieny a udržiavania poriadku v osobných veciach.

Kultúrne zariadenia – sem patria zariadenia ako: knižnica, galérie, regionálne múzeá, bábkové divadlá, kiná, hudobné agentúry.

Rôzne občianske združenia – v súčasnosti pracuje na Slovensku viac ako 300 mládežníckych a detských organizácií, asociácií a hnutí. (napr.: Rada mládeže Slovenska, Skauting, YMCA, Fénix, Strom života, AMAVET, OMM, Hnutie kresťanských spoločenstiev, DOMKA Združenie saleziánskej mládeže). Tieto zastrešujú rôzne činnosti: športovú, kultúrnu, spoločenskú, sociálnu, humanitnú, charitatívnu, vzdelávaciu, duchovnú, zahraničnú a mnohé ďalšie.

(Babiaková S., s. 46-53)

2.2.5 Špecifiká výchovy vo voľnom čase

Rozdiely medzi výchovou vo voľnom čase a vyučovaním:

- relatívne autonómny charakter výchovy vo voľnom čase – uskutočňuje sa mimo záväzných povinností detí a mládeže. Umožňuje uspokojovanie, rozvoj v konkrétnych činnostiach – podľa zameranie daného zariadenia (vychádza zo záujmov detí).
- činnostný charakter výchovy vo voľnom čase– uskutočňuje sa najrozličnejšími aktívnymi činnosťami, voľnočasovými aktivitami: oddychovými, rekreačnými, zábavnými, spoločenskými, záujmovými, vzdelávacími, pracovnými činnosťami. V nich sa vlastne naplňajú funkcie voľného času a výchovy.
- Neštandardizované prostredie výchovy vo voľnom čase – uskutočňuje sa v rozličných prostrediach (laboratória, klubovne, telocvične, dielne, športoviská, koncertné a divadelné sály, príroda,...)
- Relatívne voľnejší charakter organizácie činnosti – uskutočňuje sa vo vekovo homogénnych i heterogénnych skupinách, ktoré spája spoločný záujem o činnosť.
- Netradičná štruktúra výchovných pracovníkov v oblasti výchovy vo voľnom čase – podieľajú sa na nej nie len profesionálni pracovníci, ale i odborníci z iných oblastí spoločenského života (telovýchovná, prírodovedná, umelecká,...oblasť)
- Motivujúce metódy hodnotenia vo výchove vo voľnom čase – v hodnotení činnosti a jej výsledkov by mal prevládať pozitívny, motivujúci charakter metód aj s uplatňovaním sebahodnotenia, s dôrazom na rozvoj sebadôvery, povzbudenie odvahy na prejavenie aktivity, experimentovania, snahy niečo dokázať, tvorivosti.

2.2.6 Ciele výchovy vo voľnom čase

Základnou úlohou a všeobecným cieľom výchovy detí a mládeže vo voľnom čase je podieľať sa na formovaní a utváraní osobnosti - jej fyzickej, psychickej, sociálnej a duchovnej stránky, vyplývajúce z individuálnych predpokladov každého jednotlivca.

Úlohou je vytvárať primerané, vhodné podmienky na rozvoj osobnosti. (Kratochvílová E., 2004)

2.2.7 Obsah výchovy vo voľnom čase

Vo výchove vo voľnom čase sa obsah realizuje prostredníctvom praktických činností najrôznejšieho charakteru, ktorými sa naplňujú funkcie voľného času i výchovy, a to:

- oddychových a rekreačných činností
- zábavných činností
- spoločenských činností
- záujmových činností
- vzdelávacích a seba vzdelávacích činností
- pracovných (vrátane sebaobslužných a verejnoprospešných) činností

Uvedené druhy činností tvoria hlavný obsah výchovy vo voľnom čase. Pritom patria k bežným voľnočasovým aktivitám detí a mládeže. Aktivity vo voľnom čase sa vzájomne prelínajú, doplňujú, podporujú. Raz fungujú viac v oblasti oddychu, inokedy zábavy a niekedy vo funkcii rozvoja osobnosti. Najlepšie je, keď sú rôznorodé, dynamické a bohaté, keď ich sprevádza dobrá nálada, keď poskytujú oddych, zabávajú i zušľachtujú. (Kratochvílová E., 2004)

2.2.7 Osobnosť pedagóga voľného času

„Podľa zákona o pedagogických pracovníkoch je pedagogickým pracovníkom osoba, ktorá vykonáva priamu vyučovaciu, výchovnú, špeciálnopedagogickú alebo pedagogicko-psychologickú činnosť. Predpokladá sa priame pôsobenie na vychovávaného, vzdelávaného jedinca. Pedagogickými pracovníkmi sú: učitelia, vychovávatelia, pedagógovia voľného času, špeciálni pedagógovia, psychológovia, asistenti pedagóga, tréneri, vedúci pedagogický pracovníci.“ (Hájek, Hofbauer, Pávková, 2008, s.130)

V oblasti výchovy vo voľnom čase a v dobe mimo vyučovania sa zo spomínaných pedagógov najviac preferuje pedagóg voľného času a vychovávateľ. Títo pôsobia väčšinou v školských družinách, kluboch, centrách voľného času, detských domovoch a domovoch pre mládež, teda tam, kde deti trávajú najmä svoj voľný čas.

Pedagóg voľného času vstupuje v edukačnom procese do viacerých vzťahov, no najdôležitejší je vzťah vychovávateľ, pedagóg – dieťa, žiak. Od tohto vzťahu sa odvíja celá práca pedagóga voľného času a aj jeho **kompetencie** potrebné na prácu vo voľnom čase.

Kompetencie delíme na: osobnostné, sociálne a odborné. Kompetencia je schopnosť, ktorá charakterizuje vynikajúci výkon v určitej oblasti. Za kompetentného môžeme považovať človeka, resp. osobu, ktorá disponuje vlastnosťami, ktoré pozitívne ovplyvňuje oblasť na ktorú má pôsobiť a ktorej sa vo svojej činnosti venuje.

Ostatní autori tiež uvádzajú, že pedagóg voľného času by mal mať a byť: dôveryhodný, pravdivý, úctivý, mal by podávať najvyšší výkon, flexibilný, komunikatívny, ohľaduplný, trpezlivý, mal by mať zmysel pre humor, mal by mať dobrý kultúrny rozhľad a všeobecné vzdelanie, odbornú pedagogicko-psychologickú pripravenosť, osobnostné predpoklady, mal by byť tiež zodpovedný, citlivý, mal by mať primeranú mieru dominantnosti, stabilitu, nekonfliktný, mal by mať optimizmus a schopnosť pozitívne myslieť, mal by

mať pozitívny vzťah k deťom a záujem o ne. (Hájek, Hofbauer, Pávková, 2003 s. 66)

Je možné tvrdiť a dôležité podotknúť, že osobnostné predpoklady, vlastnosti a charakter nehrajú v žiadnej inej profesii takú dôležitú úlohu ako v profesii pedagóga, pretože osobnosť pedagóga je a má byť vzorom žiakov a má na nich veľký vplyv.

Príprava pedagóga voľného času na svoje povolanie:

Žiadneho pedagóga, a to platí aj pre pedagóga voľného času, neurobí samotné štúdium, hoci by bol úspešným študentom a vyznamenaný. Dobrého pedagóga urobí jedine „škola života“, tzn. okrem štúdia je dôležitá samotná prax. Niet však školy, kde by sa človek praxou vyučil v dobrého pedagóga voľného času, pretože učenie sa praxou sa nedá časovo obmedziť. Nie nadarmo sa hovorí, že človek sa učí celý život. Kvalifikáciu v odbore však pedagóg voľného času môže získať „štúdiom na strednej pedagogickej škole, doplňujúcim pedagogickým štúdiom na fakultách vysokých škôl alebo vysokoškolským štúdiom vychovávateľstva či učiteľstva.“ (Pávková, 2003, s. 16)

Stredné pedagogické školy: pripravujú budúceho vychovávateľa a pedagóga voľného času v týchto študijných odboroch:

- Predškolská a mimoškolská pedagogika
- Pedagogika voľného času
- Výchovná a humanitná činnosť
- Výchova detí predškolského a mladšieho školského veku

Vyššie odborné školy: zameriavajú sa na pedagogiku voľného času.

Programy celoživotného vzdelávania: v odbore vychovávateľstvo ju zaisťujú, zabezpečujú vysoké školy a ďalšie subjekty s akreditáciou. Štúdium je väčšinou troj - až štvor - semestrové a má formu kombinovaného alebo distančného (tzn. doplňujúceho) púdagogického štúdia.

Štúdium odboru vychovávateľstvo alebo pedagogika voľného času na vysokých školách: táto forma je žiadúca no jej možnosti obmedzené. Študijné odbory s týmto zameraním sa objavujú veľmi málo. (Hájek, Hofbauer, Pávková, 2008, s.135-137)

Každý dobrý pedagóg by mal dbať o to, aby mal čo najvyššie možné odborné vzdelanie, myslieť na to, že hoci nie je učiteľom jeho profesia je tak isto náročná a dôležitá v živote dieťaťa a žiaka ako hociktorá iná pedagogicko-psychologická profesia.

2.3 Charakteristika záujmovej činnosti

„Záujmové činnosti chápeme ako cieľavedomé aktivity zamerané na uspokojovanie a rozvíjanie individuálnych potrieb, záujmov a schopností. Majú silný vplyv na rozvoj osobnosti i na správnu spoločenskú orientáciu.“ (Pávková J., 2010, s.92)

Záujmy sú najčastejšie vyvolané potrebami, ale nie sú totožné. Vzťah medzi potrebami a záujmami je obojstranný. Záujmy sa rozvíjajú na základe existujúcich potrieb, umožňujú ich uspokojovanie a tým tiež ovplyvňujú ich charakter a vznik ďalších potrieb. Záujmy súvisia ale aj s celkovým zameraním osobnosti a tak by sme mohli povedať, že sú tiež odrazom každého človeka a toho čo ho robí šťastným a spokojným. Mali by človeka uspokojovať po stránke poznávacej ale aj citovej. Záujmy patria medzi vlastnosti aktivačno – motivačné. Vedú osobnosť k aktivite a vyvolávajú pohnútku (motív) k danej činnosti. Záujmy sú ale podriadené schopnosťami a možnosťami človeka. Tieto majú význam nie len pre ich vznik, ale aj pre ich rozvíjanie a zdokonaľovanie. Je veľmi dobré, ak človek na základe svojich záujmov a tieto činnosti aktívne praktizuje, pretože aktívnou činnosťou sa určitým dosahovaním úspechu v danej oblasti sa podnecuje aj ďalší rozvoj záujmov.

Záujmy sa môžu deliť podľa **úrovni činnosti, časového trvania, koncentrácie, spoločenskej hodnoty a tradične podľa obsahu.**

Podľa úrovni činnosti rozoznávame záujmy: **aktívne (produktívne) a receptívne**. Na aktívnych sa priamo zúčastňujeme a receptívne sú tie, ktoré nás zaujímajú, ale ich len vnímame, nevynakladáme na uspokojovanie žiadnu aktívnu činnosť.

Podľa intenzity ich delíme na záujmy **hlboké a povrchné**.

Z časového hľadiska zas rozlišujeme záujmy **krátkodobé, dočasné či prechodné**, ale tiež záujmy **trvalé**.

Koncentrácia v záujmoch je delená na záujmy **jednostranné a mnohostranné**. Spoločenské hľadisko delí záujmy na **žiaduce a nežiaduce**.

Podľa obsahu sa tradične delia na **spoločenskovedné, pracovno – technické, prírodovedno – ekologické, estetickovýchovné, telovýchovné, športové a turistické**.

Spoločenskovedné záujmy: Zahrňujú činnosti zamerané na uspokojovanie záujmov a potrieb v oblasti spoločenskovedného diania, ich historických súvislostí. Pestujú vzťah k materinskému jazyku, k demokratickým a humanistickým tradíciám. Najzákladnejšou a najcharakteristickejšou črtou je výchova k vlastenectvu, k partnerstvu a k rodičovstvu, pretože, bez týchto by spoločnosť nemohla existovať.

Pracovno – technické: Napomáhajú a rozvíjajú manuálne zručnosti, obohacujú vedomosti o technické poznatky, umožňujú ich aplikáciu v praxi. Uľahčujú život človeku v oblasti vedy a techniky, kde si veľa vecí sú schopní urobiť na základe poznatkov sami. Túto oblasť najviac ovplyvnil rozvoj nových technických odborov (kybernetiky, elektrotechniky, výpočtovej techniky a mnohých ďalších).

Prírodovedné: Prehlbujú sa vedomosti o dianí v prírode, pestuje sa vzťah k jej ochrane, rozvíja sa vzťah o pestovateľstvo a chovateľstvo. Tento smer dokonca rozvíja a posilňuje správne rozhodnutia v živote človeka a postoje k životným hodnotám. U žiakov sa v značnej miere prejavuje dobrý vzťah k zvieratám. S pribúdajúcim vekom sa tento vzťah dokonca špecializuje na dané odbory v prírodovede: rybárstvo, včelárstvo,...

Estetickovýchovné: Utvára a formuje sa vzťah detí k prírode, spoločnosti, k iným materiálom a kultúrnym hodnotám. Činnosti sú zamerané na rozvíjanie

výtvarného, hodobného, literárneho, dramatického a hudobno – pohybového prejavu, na kultúrne chovanie a výchovu vkusu, rozvoj tvorivosti. Pre estetickovýchovnú činnosť sú významné všetky aktivity, kde sa prejavuje estetický vzťah k danej skutočnosti.

Záujmy telovýchovného, športového a turistického zamerania: Tieto sú vhodné pre všetkých záujemcov aktívneho rozvíjania svojej osobnosti. Pestuje a posilňuje sa tu hlavne vzťah k športom, zdravému životnému štýlu, ale aj prírode a všetkému okolo, čo sa dá aktívne spoznať a prebádať. Samozrejme podmienkou aktívneho využívania tohto druhu záujmu je predpoklad zdravého vývoja od narodenia. Táto oblasť je pre deti veľmi významná, veľa sa pri nej môžu naučiť, môžu upevňovať svoje kamarátstva, môžu naplno využiť svoju nadbytočnú energiu v prospech svojho zdravia.

Funkcie záujmových činností: Záujmy sa vyvíjajú. Obsah záujmovej činnosti sa diferencuje a to nie len podľa veku a schopností detí, ale aj podľa náročnosti práce, stupňa všeobecnosti či špecializovanosti, a tiež jej návaznosti na predchádzajúcu prípravu.

V predškolskom veku u detí prevažuje záujem činnosť samú o sebe. Záujmy mladších žiakov nie sú ešte rozlíšené, je potrebné deťom predkladať možnosti výberu záujmových činností. Starší žiaci už uvedomele riešia výber svojich záujmových činností. Špecializujú sa na danú oblasť ich záujmov. Je tu nutné neustále podnecovať, rozvíjať a usmerňovať vytváranie záujmov rôznymi spôsobmi a prostriedkami. Dospievajúci prežívajú svoje záujmy intenzívne, venujú im množstvo času.

Podnecovanie, rozvíjanie a usmerňovanie záujmových činností v akomkoľvek období dieťaťa tvorí jeden z dôležitých predpokladov profesnej orientácie a flexibility a práve preto plní záujmová činnosť **výchovnú a vzdelávaciu funkciu**. Rozvíja celú osobnosť, pôsobí motivačne a socializačne, podporuje seberealizáciu. Ako súčasť voľného času tiež plní funkciu a úlohy **zdravotno – hygienické**. Môže byť prostriedkom relaxácie, odpočinku, duševnej a fyzickej regenerácie síl.

2.3.1 Organizačné formy výchovy vo voľnom čase a záujmovej činnosti

Organizačné formy záujmovej činnosti sú práve tie, kde a ako môžu tieto záujmy organizovane prebiehať, diať sa. Tieto činnosti môžu byť **pravidelné** (činnosť záujmových krúžkov) alebo **príležitostné** (exkurzie, besedy, vychádzky, expedície, súťaže, olympiády a pod.) Zariadenia vytvárajú podmienky pre **skupinovú činnosť** (krúžky, súbory, kluby, oddiely) v záujmových krúžkoch alebo **individuálne uspokojovanie potrieb a záujmov**. Niektoré činnosti môžu byť dokonca realizované i hromadne (festivaly, slávnosti, športové akcie). Záujmová činnosť sa môže ponúkať a realizovať v **organizovanej forme**, t.j. pod pedagogickým vedením so stanoveným začiatkom a koncom (výlet, záujmový útvar), alebo ako **spontánnu aktivitu** bez pedagogického vedenia (rôzne herne, čítareň, internetová pracovňa, ihrisko).

Pravidelná záujmová činnosť: je organizovaná v záujmových útvaroch ako *krúžok, súbor, klub, oddiel, kurz*.

Krúžok – menší záujmový útvar, jeho činnosť spravidla k vnútornému obohateniu členov, zameriava sa na vnútorný život útvaru (napr.: rybársky, modelársky, literárny)

Súbor – záujmový útvar, ktorého činnosť smeruje k verejnej produkcii výsledkov činnosti (napr.: spevácky, tanečný, divadelný)

Klub – záujmový útvar s voľnejšou organizačnou štruktúrou, s možnou prevažujúcou receptívnou činnosťou členov (napr.: filmový klub, klub mladého diváka, fankluby)

Oddiel – toto označenie sa používa výnimočne, ide o telovýchovné alebo turistické útvary. Má charakter krúžku, je súčasťou väčšieho organizačného celku.

Kurz – útvar s vymedzenou dĺžkou trvania, spravidla kratší než jeden rok, jeho činnosť smeruje k osvojeniu určitej činnosti (napr. kurz PC, kurz varenia, kurz šitia). Môžu však po sebe nasledovať a tematicky na seba nadväzovať.

(Hájek B., Hofbauer B., Pávková J., s. 169)

2.4 Možnosti trávenia voľného času zdravotne znevýhodnených žiakov

„Len čo postrehnete, že dieťa si začína zlepšovať mienku o sebe, uvidíte, že aj jeho úspechy sú výraznejšie. Ale čo je najdôležitejšie, uvidíte dieťa, ktoré začína mať väčšiu radosť zo života.“

(Wayner Dyer)

Výchova mimo vyučovania predstavuje špecifický komplex výchovno-vzdelávacích činností so žiakmi a klientmi v čase mimo vyučovania. Cieľom je prehĺbovať a systematicky rozvíjať jednotlivé stránky žiakovej osobnosti v súlade s potrebami a požiadavkami či už ide o žiaka zdravého alebo zdravotne znevýhodneného. Vo výchove mimo vyučovania máme priestor aj na krúžkovú činnosť. Okrem rôznych krúžkových aktivít je u zdravotne znevýhodneného tiež možnosť tráviť svoj voľný čas aj aktivitami, resp. terapiami, ktoré sú pre jeho postihnutie (telesné aj duševné) prospešné, liečia nie len jeho konkrétne postihnutie, ale predovšetkým hlavne jeho dušu. A okrem týchto aktivít, či už výchovno – vzdelávacích a rôznych terapií je dôležitá hra vo voľnom čase, ktorú možno niektorí z nás podceňujú. A práve hra je najdôležitejšia pre duševné zdravie zdravotne znevýhodneného dieťaťa ako aj zdravých detí a okrem relaxácie sa podvedome rozvíjajú aj všetky ostatné stránky a funkcie osobnosti dieťaťa.

2.4.1 Krúžková činnosť a aktívne využitie voľného času zdravotne znevýhodnených žiakov

Krúžková (záujmová) činnosť odкрýva talenty a rozširuje duševný obzor, vedomosti a zručnosti každého jedného žiaka, tak isto zdravého alebo zdravotne znevýhodneného, pretože aj medzi nimi sa môžu ukrývať talenty v danej oblasti. Pôsobí na celkový všestranný a harmonický rozvoj osobnosti. Práve prostredníctvom záujmovej činnosti možno aktivizovať aj žiakov z

menej podnetného prostredia. Veľmi dôležité je aktívne zapojiť klientov na základe dobrovoľnosti, spontánnosti z vlastného presvedčenia urobiť niečo pre seba, pre svoje sebazdokonaľovanie sa. Úspechy v záujmových a krúžkových činnostiach prinášajú pocit uspokojenia, príležitosť k seberealizácii na základe praktických činností a skúseností.

Cieľom krúžkovej činnosti je:

- rozvíjanie vynaliezavosti
- rozvíjanie zvedavosti cestou skúseností
- rozvíjanie komunikácie s využívaním informačných technológií
- rozvíjanie citového vnímania a zvedavosti, v umeleckej a kultúrnej činnosti
- odbúravanie stresu a emócií
- rozvoj hrubej, jemnej motoriky
- nadobúdanie praktických zručností a ich uplatnenie v budúcnosti (praktické využitie v živote).

Krúžkovú činnosť okrem pedagogických pracovníkov (učiteľov, vychovávateľov) môžu vykonávať aj študenti nezamestnaný v rámci verejno-prospešných prác a iní vhodní kandidáti, ktorí chcú pomôcť pri aktívnom využívaní voľného času. Krúžková činnosť môže byť realizovaná v školách, zariadeniach DSS aj CVČ, ZUŠ, galériách, miestnych regionálnych inštitúciách, kultúrnych strediskách a okrem toho môže byť prevádzaná aj priamo v prírode. Vedúci krúžkov si vypracujú plán krúžkovej činnosti podľa, ktorého pracujú počas školského roka. Je veľmi dôležité, aby bolo vytvorené bezpečné tvorivé ovzdušie a pohoda. Dbáme na uspokojovanie individuálnych potrieb, rozvoj záujmov a špecifických schopností. Musíme mať pochopenie a záujem o deti a klientov ako individuality, dokázať ich vhodne motivovať, podporovať ich nápaditosť, tvorivosť, záujem o činnosť a vzdelávanie. Pedagogické ovplyvňovanie voľného času poskytuje príležitosť viesť jedinca k racionálnemu využívaniu voľného času, formovať hodnotné záujmy, uspokojovať

a kultivovať významné ľudské potreby, rozvíjať špecifické schopnosti a upevňovať žiaduce morálne vlastnosti. Ďalšou úlohou je rozvíjanie potreby celoživotného vzdelávania, hlavne v súvislosti so záujmovou orientáciou človeka. Vhodné pedagogické ovplyvňovanie voľného času detí a mládeže je jednou z účinných foriem prevencie tak závažných výchovných problémov ako sú prejavy agresie, drogová závislosť, problémy v oblasti sexuality. Krúžková činnosť je rôznorodá a ovplyvnená viacerými činiteľmi: vek, pohlavie, požiadavky, oblasť realizácie, materiálne zabezpečenie.

Príklady využitia voľného času, resp. typy krúžkov, v ktorých môžu žiaci tráviť svoj voľný čas a rozvíjať svoje zručnosti, vedomosti a schopnosti:

1. Literárno-dramatický krúžok

Tento typ krúžku je zameraný na kultúrnu činnosť, prípravu a nacvik programov na rozličné podujatia. Nacvičuje sa spev, tanec a väčšinou aj divadielka. Je dobré nechať žiakom voľnú ruku a možnosť tvoriť rôzne scény, ktoré podnecujú vhodné rozvíjanie fantázie a prejavuje sa ich tvorivosť. Často krát sa v nich žiaci učia reálnym životným situáciám.

2. Čitateľský krúžok

Úlohou krúžku je viesť žiakov k pozitívnemu vzťahu ku knihám a k tomu prispieva aj vymieňanie kníh v knižnici.

3. Výtvarný krúžok

V tomto krúžku pracujú klienti s rôznymi druhmi farieb, prírodným materiálom a sadrou. Využívajú arteterapiu (práca prstovými farbami, sadrou, plastelínou).

Pracujú podľa vypracovaného plánu. Pozitívny vzťah k umeniu a arteterapii veľmi intenzívne ovplyvňuje celú osobnosť žiaka.

4. Počítačový krúžok

Vybraní žiaci pracujú na počítači a internete, oboznamujú sa s prácou v rôznych programoch a veľmi radi komunikujú formou chatu so svojimi priateľmi.

5. Ďalej v rámci pracovnej „terapie“ môžu žiaci využívať rôzne **tvorivé dielne**, ktoré sa môžu realizovať:

a) v tkáčskej dielni

b) v hrnčiarskej dielni

c) v dielni na spracovanie dreva a kovu

d) v kuchynke - krúžok varenia a pečenia a mnohých iných programom tvorivá dielňa možno u zdravotne znevýhodnených žiakov

- motivovať ich k zmysluplnému tráveniu voľného času a upevňovaniu manuálnych zručností
- mapovať a rozvíjať ich kreatívny potenciál
- ponúknuť im priestor na sebarealizáciu
- napomôcť ťažko zdravotne postihnutým deťom pri integrácii do spoločnosti a upevňovaniu sociálnych väzieb
- naučiť ich spracovávať a používať, ako aj ináč vnímať, prírodný materiál ako ho vnímali dovtedy

Je viac než dôležité pri každej práci aj pri voľno-časovej aktivite stanoviť si určité pravidlá a program, ktorý pomáha vychovávateľom ale aj žiakom efektívne využiť čas, ktorý majú k dispozícii pri akejkoľvek aktivite a činnosti, ktorú v rámci krúžku využívajú. Preto je dobré ak si vopred vychovávateľ pripraví plán, ktorého sa budú pridrižiavať.

2.4.2 Zooterapia ako prospešné využitie voľného času zdravotne znevýhodnených žiakov

Zooterapia – je všeobecný pojem pre využitie zvierat'a. Je tiež súhrnným termínom pre rehabilitačné metódy a metódy psychosociálnej podpory zdravia, ktoré sú založené na využití vzájomného pozitívneho pôsobenia pri kontakte medzi človekom a zvierat'om. Pod pojmom zooterapia tiež rozumieme pozitívne až liečebné pôsobenie zvierat'a na človeka.

„Zviera pre klienta môže znamenať mnoho – sprostredkuje komunikáciu so zbytkom sveta a rozveselí v smutných chvíľach, môže pomôcť i od fyzickej bolesti alebo poprípade rozcvičí stuhnuté svalstvo.“ (Velemínsky M., 2007, s. 30)

Pri zooterapii a jej realizácii však existujú **kritéria**, ktoré celý proces usmerňujú práve tak, aby bol pre dieťa prospešný:

- typ zooterapie podľa zvieracieho druhu (kôň – hiporehabilitácia, pes – canisterapia, mačka – felinoterapia, malé domáce zvieratka, hospodárske zvieratá, voľne žijúce zvieratá, exotické zvieratá, resp. ich kombinácia)
- metóda zooterapie – aktivity za pomoci zvierat, terapia za pomoci zvierat, vzdelávanie za pomoci zvierat, krízová intervencia za pomoci zvierat, príp. kombinácia oboch
- forma zooterapie – návštevny program, jednorázové aktivity, pohybový program, rezidentný program, zásah krízovej intervencie, príp. kombinácia
- účastníci – spôsob práce (samostatná práca, spolupráca niekoľkých typov), zloženie pracovnej jednotky (zviera + terapeut + klient, zviera + terapeut + klient + personál, príp. ďalší pomocníci), počet zvierat (terapeut + jednozviera, terapeut + viac zvierat), počet klientov (individuálna zooterapia, skupinová zooterapia)

- klientela – analýza cieľovej skupiny (podľa veku, pohlavia, diagnózy, vzdelania, vnímania roly zvierat'a v spoločnosti), analýza zdravotného stavu (zdravý, dočasne chorý, v rehabilitácii, zdravotne postihnutý(rôzne stupne a kombinácie), so špecifickými poruchami, dlhodobo chorý, umierajúci), analýza sociálnych väzieb a dynamika prostredia (izolovaný, osamelý, v rodinnom prostredí, v zariadeniach, v azylovom prostredí, v ohrození a pod.)

Okrem vyššie uvedených kritérií sú však pri zooterapii dôležité deje a postupy, vďaka ktorým psychoterapia prináša žiaduce zmeny. Tými sú:

- Celková situácia terapie musí byť jasne štrukturovaná a dôveryhodná.
- Osobnosť terapeuta má vykazovať vo zvýšenej miere vlastnosti a chovanie, ktoré zodpovedajú hocijakému psychoterapeutovi – akceptácia, empatia, autenticita.
- Klient si má terapeuta vážiť a považovať ho za prirodzenú autoritu, ktorej dôveruje.
- Vo vzťahu medzi terapeutom a klientom je všeobecne žiaduce, aby k sebe cítili náklonnosť, vzájomne sa rešpektovali a brali terapiu vážne.

Canisterapia

- je liečebný kontakt psa s človekom, využíva pozitívne pôsobenie psa na zdravie človeka, pričom pojem zdravie je tu myslený ako stav psychickej, fyzickej a sociálnej pohody
- realizuje sa formou skupinovú alebo individuálnou
- prispieva k rozvoju hrubej a jemnej motoriky, podnecuje verbálnu a neverbálnu komunikáciu, orientáciu v priestore, zvyšuje motiváciu podieľať sa na vlastnom liečebnom procese, zlepšuje interakciu klienta s ostatnými klientmi, ošetrovateľmi a rodičmi atď
- okrem toho môže byť využitá ako nácvik koncentrácie, zvýšenie pozornosti, rozvoj sociálneho cítenia, zlepšenie kvality života a v niektorých prípadoch aj zníženie agresivity u klienta

- canisterapeutický tím sa skladá zo psa a jeho psovoda (canisterapeuta, canisasistenta), musia sa navzájom poznať, navzájom si dôverovať
- klientmi canisterapie môžu byť: seniori žijúci v domove dôchodcov, deti z ústavných zariadení, autisti, klienti s hyperkinetickým syndrómom, epileptici, klienti s mentálnym, zrakovým, sluchovým, telesným, viacnásobným postihnutím, s elektívnym mutizmom a rôznymi kombináciami
- metodické postupy v ktorých sa canisterapia využíva: polohovanie, odbúranie strachu zo psa, ciele canisterapeutické aktivity a techniky

Deti s mentálnym postihnutím a canisterapia: canisterapia predovšetkým u týchto detí predstavuje pomoc v oblasti motorickej, pomáha pri sebaobsluže, podporuje reč, ponúka emočnú podporu a kontakt so zvierat'om a pocit, že ho má niekto rád. Výsledky sú veľmi individuálne.

Deti so zrakovým postihnutím a canisterapia: V prvom rade u detí so zrakovým postihnutím slúži pes ako zrak, teda ide o vodiaci prvok, nahrádza jeho chýbajúci zmysel, umožňuje mu tak sebestačnosť. Tiež zvyšuje pocit bezpečnosti, je aj bariérou pre rôznu kriminálnu činnosť, pretože ho ochraňuje. Dáva tiež možnosť k rôznym telesným aktivitám a športovému využitiu.

Deti sluchovo postihnuté a canisterapia: Reč je nadokonalejší prístriedok ľudského dorozumievania a preto u detí s takýmto handicapom slúži hlavne ako náhrada sluchu, čiže plní úlohu sluchového vnímania.

Telesne postihnuté dieťa a canisterapia: Najdôležitejšou úlohou je dopomôcť dieťaťu k harmonickému vývoju osobnosti vzhľadom na jeho postihnutie, napriek tomu brať ho ako plnohodnotnú osobnosť. Dôležitá je pri tomto druhu postihnutia tiež spolupráca rodičov dieťaťa. Pes slúži u dieťaťa s telesným postihnutím ako motivácia, rehabilitačný prvok, pomoc pri technike polohovania, zlepšovanie sociálnych kontaktov, kamarát a spoločník, zvýšenie sebaistoty, sebadôvery a sebestatočnosti.

Dieťa s viacnásobným, príp. kombinovaným postihnutím: pes je tu v úlohe: sprostredkovateľ kontaktov, zdroj stimulov. Úlohy a terapia

prebiehajú ako pri už spomenutých postihnutiach, teda závisí to od druhu a stupňa.

Hiporehabilitácia

- pod hiporehabilitáciu spadajú aktivity spojené s rehabilitáciou človeka pomocou koňa v najširšom slova zmysle, okrem tejto aktivity poznáme hipoterapiu – ktorá využíva pohyb koňa a jeho prenos na človeka, spolu s psychologickým pôsobením jazdy na koni, liečebné pedagogicko-psychologické jazdenie – metóda liečby psychických porúch klienta, parajazdectvo - športové aktivity spojené s handicapom klienta.
- výsledkom má byť zlepšenie kvality života človeka
- pri hipoterapii, resp. hiporehabilitácii je dôležitý tiež tím, ktorý pomáha a realizuje terapiu vo všeobecnosti, tzn. stará sa o celé dianie od starostlivosti o koňa, cvičenie koní, fyzioterapiu, pomocníkov- ktorí pridávajú klientov na koni, resp. istia klienta, lekárov a koní samotných.
- dôležitý je tiež výber plemena koňa
- pohyb koňa je nestabilná plocha a napriek tomu sa dá využiť jeho pohyb efektívne, dokonca je tento pohyb žiaduci, pretože čím väčšie množstvo impulzov telo dostane, tým väčšie množstvo musí spracovať
- kôň dokáže byť dokonca dobrým motivačným prostriedkom
- najčastejšie sa hypoterapia praktizuje u klientovs poruchami a vadami držania tela, pri rôznych stupňoch a druhoch skolióze chrbtice, stavoch po úrazoch bedier, ale aj detí s detskou mozgovou obrnou (DMO), ktoré majú problémy pri motorickom rozvoji

Deti s DMO a hiporehabilitácia: Najčastejšia práca a využitie je pri deťoch s ľahkou mozgovou dysfunkciou (LMD), takýto pacient, resp dieťa je menej obratné, pletie si strany, nedokáže dlho udržať rovnováhu, má problémy pri priestorovej orientácii a pod. DMO samo o sebe má rôzne stupne a podľa nich sa nastavuje aj liečba s koňmi.

Felinoterapia

- je terapia, pri ktorej sa využíva mačka ako prostriedok dosahovania pozitívnych zmien v oblasti, ktorej jedinec má problémy
- túto terapiu je vhodné uplatňovať u ľudí všetkých vekových kategórií a rôznych typov ochorenia a postihnutia (podobné však ako u canisterapie)
- vo veľkej miere sa pri felinoterapii využívajú rôzne pomôcky, ktoré uľahčujú prácu s mačkami (podložky na invalidné vozíky, rôzne škrabadlá, bavlnené podušky, vodítka, hygienické potreby, ...)

Význam felinoterapie u detí: Hranie prináša mnohé prínosy. Dieťa sa môže aktívne zapojiť, sledovať reakciu zvieratka, starať sa o ne, strážiť ich, vodiť na vodítku a pod. Deti sa učia starať o zvieratká, preberajú určitú zodpovednosť a to ich robí silnejšími, odvážnejšími a sebaistými. Učí dieťa nadväzovať kontakt. Okrem iného je zvieratka pre ne radosť, zábava. S deťmi so špecifickými potrebami môžeme dokonca precvičovať jemnú motoriku pri česaní, kefovaní, hladkaní a podávaní rôznych maškrít.

Okrem popísaných terapií sa využívajú aj mnohé iné, výber zvieratka a terapie závisí od druhu, stupňa a hlavne osobnosti zdravotne znevýhodneného dieťaťa, jedinca. Dôležité je aby terapia splnila cieľ a prispela ku kvalite každého jedného z nich.

2.4.3 Vyplnenie voľného času hrou ako rozvoj osobnosti zdravotne znevýhodneného žiaka

Hra je najprirodzenejšia činnosť detí a tým pádom najlepší prostriedok vplyvania na osobnosť a jej formovanie. Hrou dieťa získava cenné skúsenosti, cvičí isté funkcie a činnosti a rozširuje svoje poznatky. Významným znakom hier je to, že v ich priebehu dochádza k učeniu i vývinovým zmenám dieťaťa bez toho, aby si to uvedomovalo. Nakoniec pri hre dieťa nemá pocit, že ho nejaký výchovný činiteľ – pedagóg, vychovávateľ, rodič do niečoho núti.

„Hra je činnosť, ktorá zamestnáva príjemným spôsobom telo i ducha.“
(Balážová E., et al., 2004, s.9)

Hra je:

- najdôležitejšia a najprirodzenejšia činnosť dieťaťa
- je taká stará ako kultúra
- vyvíja sa v závislosti od výchovy a vyspelosti dieťaťa
- je dobrovoľnou spontánnou činnosťou a slobodným sebauplatnením človeka
- spôsobuje u detí radosť a uspokojuje ich potreby
- rozvíja vnímanie a rôzne pohybové zručnosti
- je motivovaná vývinovými potrebami
- rozvíja fantáziu, imagináciu, tvorivosť
- hra je liek
- učí deti k tolerancii, reguluje citové prejavy

Hra má význam:

- prakticko – formatívny: zdravie – pohyb, beh, zápasenie,..., zmysly – rozličné prezeranie noviniek, kresieb, rozum – rozličné pretekánie, pamäť – opakovanie, súdnosť – hádanky a dišputy, pracovná čulosť a horlivosť – múdro zamerané práce, súťaženie, výrečnosť – nepripravené rozhovory, skladanie listov a reči (Dúbravský V., 1994)
- mravný – cieľom je osvojenie istých motívov a spôsobov správania sa , dieťa si osvojuje modely sociálneho správania sa, mravné normy (Dúbravský V., 1994)
- sociálno – výchovný – hra vytvára akési modelové sociálne prostredie, rozvíja sociálnu, spoločenskú stránku osobnosti dieťaťa, nadväzuje kontakt s okolím, navzájom sa rešpektujú, tieto skúsenosti dozaista v budúcnosti zúročia a úspešne uplatnia aj v reálnom živote (Balážová E., et al., 2004)
- intelektuálny – hra je motivačný činiteľ a prostriedok učenia sa, odrážajúci v tvorivom momente, v schopnosti sebautvárania, sebaregulácie a seba výchovy, hra má obrovskú výchovnú silu, dieťa mnohostranne rozvíja ľudskú osobnosť- schopnosti, city, predstavivosť, fantáziu, pamäť, pozornosť, reč, záujmy, tvorivosť, vedomosti, zručnosti, návyky a i. (Balážová E., et al., 2004)

- relaxačno – terapeutický – prostriedok uvoľnenia životnej energie a obnovy duševných síl, veľký význam v procese relaxácie spojené s príjemným prežívaním, s radosťou z hrovej aktivity, podstatná miera zachovania psychického zdravia človeka, dieťa sa uvoľní odreaguje a zároveň to má liečivý účinok (Balážová E., et al., 2004)

„Hra vzniká z vnútornej potreby a vôle dieťaťa. Zábavnosť a príťažlivosť predstavuje citové uspokojenie, ktoré dieťa v hre nachádza. Podstatu hry dotvára aj samoúčelnosť, ktorá znamená, že táto činnosť má zmysel sama o sebe a nie je primárne zameraná na konkrétne výsledky. Hra má pre dieťa mimoriadny význam, najmä pre svoj intenzívny citový náboj. Hra dieťa bavi, teší, zaujíma, rozveseľuje, uspokojuje. Bez tejto emotívnej náplne hra nie je hrou.“ (Miňová M., 2002, s. 13)

Hry pomáhajú prekonávať negatívne emócie, ako je strach, úzkosť, pocit menejcennosti a rozličné zábrany. Pomáhajú deťom odstrániť nepriaznivé účinky rôznych faktorov, ktoré narúšajú alebo znemožňujú uspokojovanie ich potrieb, najmä sociálnych. Prispievajú tiež k obnoveniu vnútornej rovnováhy dieťaťa a pomáhajú rozvíjať aj všetky funkcie potrebné k bežnému životu a ktoré sú pre zdravotne znevýhodnené dieťa bariérou. Či už ide o rozvoj jemnej, hrubej motoriky, zmyslovej stránky osobnosti.

Nie je dôležité, ktoré z uvedených foriem si zdravotne znevýhodnený žiak alebo dieťa vyberie pre trávenie svojho voľného času, dôležité je, aby bola z jeho strany ochota spolupracovať, iniciatíva aktívne sa zapojiť do činností, robiť niečo, čo by bolo pre jeho zdravie a osobnosť prospešné. A tiež je dôležitá podpora a pomoc najbližších a rodičov, pretože nič nie je tak zraniteľné a hlavne na duši ako dieťa, ktoré má určitý handicap.

PRAKTICKÁ ČASŤ

3. VOĽNÝ ČAS SÚČASNÉHO ŽIAKA BEŽNEJ A ŠPECIÁLNEJ TRIEDY

3.1 Cieľ, úlohy, prieskumné otázky a hypotézy prieskumu

V prieskume sme si stanovili a zvolili nasledovný postup:

1. Sformulovať cieľ a prieskumné otázky a hypotézy
2. Určiť vhodné metódy a techniky
3. Vybrať prieskumnú vzorku
4. Zostaviť dotazník
5. Zrealizovať prieskum v teréne
6. Vyhodnotiť, analyzovať a interpretovať získané údaje

Primárnym **cieľom** nášho prieskumu bolo na základe vybranej vzorky zistiť úroveň a špecifikáciu využívania voľného času dnešných detí a mladých ľudí základných škôl bežných a špeciálnych tried a možnosti využívania, resp. trávenia voľného času v priestoroch školy, ktorú žiaci navštevujú.

Prieskumné otázky a hypotézy: Pri stanovení prieskumných otázok a z nich vyplývajúcich hypotéz sme vychádzali z dostupnej literatúry, empirických poznatkov získaných počas štúdia a praxi v rámci štúdia a riadili sme sa najmä vlastnou intuíciou. Analýza predmetnej problematiky nám umožnila sformulovanie nasledovných prieskumných otázok a z nich vyplývajúcich hypotéz:

PO1: Ako vplýva škola a výchovno – vzdelávací proces na žiaka bežnej a špeciálnej triedy?

H1: Žiaci bežnej triedy majú pozitívnejší vzťah ku škole ako žiaci bežnej triedy.

PO2: Ako trávia svoj voľný čas zdraví žiaci a žiaci zdravotne znevýhodnení?

H2: Zdraví žiaci trávia svoj voľný čas častejšie športovými aktivitami ako zdravotne znevýhodnení žiaci.

PO3: Aké možnosti trávenia voľného času ponúka škola zdravým a zdravotne znevýhodneným žiakom?

H3 Škola ponúka zdravým žiakom väčšie možnosti trávenia voľného času ako žiakom zdravotne znevýhodneným z dôvodu ich zdravotného obmedzenia.

Z tohto vyplýva aj naša **úloha**, a tou je, zrealizovať vhodnou metódou prieskum, ktorým by sme odpovedali na vopred stanovené otázky prieskumu a potvrdili, resp. vyvrátili stanovené hypotézy a získali verifikovateľné zistenia, prípadne z prieskumu vyvodili možné dôsledky na nevhodné spôsoby trávenia voľného času dnešných žiakov a prípadne navrhnúť možnosť, ako vhodne pedagogicky ovplyvniť voľný čas dnešných mladých ľudí.

3.2 Metódy prieskumu a metodický postup

Metodický postup sa podriaďoval všeobecným gnozeologickým postupom založený na zbere empirických údajov a štúdiu odbornej literatúry. Druhostupňová analýza spočíva v syntéze a interpretácii obsahu získaného empirického materiálu, štatistických údajov. Pri zbere údajov sme použili metódu, resp. techniku **dotazníka** uvedeného v prílohe 1.

Metódu dotazníka je možné použiť na získanie faktov potrebných pre poznanie na otázky, ktorých odpovede sa nemáme ako inak dozvedieť alebo sa nám na ne nedostáva odpovede v bežnom, každodennom živote. Dotazník je tiež nenahraditeľnou technickou pomôckou, keď potrebujeme zozbierané materiály podrobiť analýze pri prieskume. Úloha dotazníka závisí od rozsahu prieskumu, v ktorom sa má použiť ako aj od podmienok, ktoré má plniť. Dotazník má obsahovať všetky podstatné problémy, na ktoré výskumník hľadá odpovede a na ktoré nemôže dostať odpoveď iným spôsobom.

Metódu dotazníka sme si vybrali práve pre to, že je táto metóda pre tento prieskum najprijateľnejšia, najrýchlejšia, vhodná pre našu tému, pretože nám umožnila kontakt s väčším počtom žiakov, kde sme získali odpovede na naše otázky. Okrem toho sa nám táto metóda zdala najvhodnejšia pre ďalšie použitie v práci, a to pre analýzu získaných údajov.

Keďže na získanie odpovedí na prieskumné otázky a overenie nami stanovených hypotéz neexistuje štandardizovaný dotazník, vytvorili sme si vlastný. V dotazníku mali respondenti, v našom prípade žiaci bežných

a špeciálnych tried možnosti výberu z niekoľkých variant, ale mali tiež otázky otvorené, na základe ktorých sme chceli zistiť do akej miery sú schopní organizovať svoj voľný čas a či vôbec majú nejaké záujmy a záľuby, ktoré realizujú v rámci svojho voľného času. Tiež sme chceli získať informácie, ktoré by nám zodpovedali aký je rozdiel medzi trávením voľného času u žiakov zdravých a zdravotne znevýhodnených. Anonymný dotazník nám umožnil v krátkom čase a pri relatívne malých nákladoch zozbierať potrebné údaje. Reprezentatívnu vzorku respondentov sme sa snažili vytvoriť zo žiakov 8. ročníka základných škôl v bežnej triede a zo žiakov špeciálnych tried základných škôl, kde veková hranica sa pohybuje vo veku 11 – 17 rokov. Vysokú návratnosť dotazníkov sme dosiahli osobnou distribúciou, jasnými inštrukciami pred a počas vyplňovania a osobným zberom po vyplnení. Prieskum sa uskutočnil v mesiaci január 2012. Okrem metódy dotazníka sme po získaní údajov riešili spracovanie spomínaných údajov a použili sme štatistické analýzy, grafické a percentuálne vyjadrenia a číselné vyjadrenia početnosti.

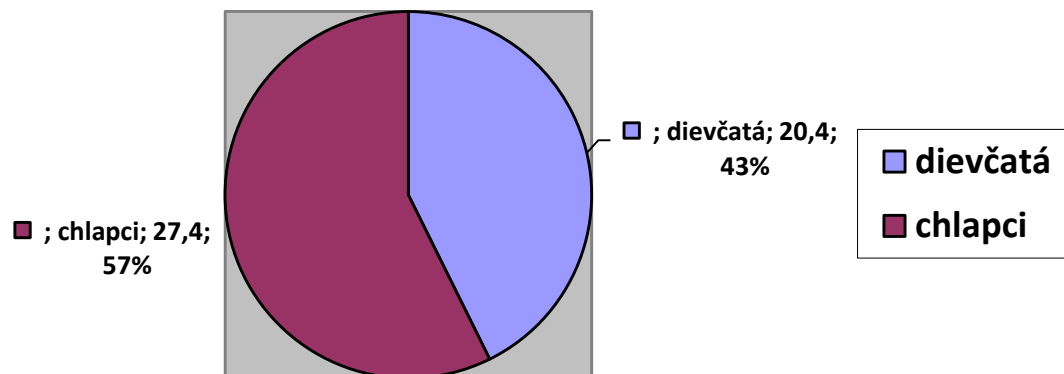
3.3 Charakteristika prieskumnej vzorky

Respondentmi nášho prieskumu sa po porade s konzultantkou a pedagógmi, ktorí mi pomohli prieskum zrealizovať, stali žiaci základných škôl z okolitých dvoch dedín Sebechleby a Hontianske Nemce. Žiakov bolo spolu 51. Vybraná vzorka pozostáva zo žiakov 8. ročníka bežnej triedy a žiakov zo špeciálnej triedy vekovo rozdielných – 5., 6., 7., 8., 9. ročníkov. Žiakov z bežných tried bolo spolu 28. Druhú skupinu tvorilo 23 žiakov špeciálnych tried. Špeciálnu triedu v oboch základných školách tvoria žiaci s väčším vekovým rozdielom, nakoľko týchto žiakov v školách nie je až tak veľa, a preto sú spojení v jednej triede. Do špeciálnych tried boli všetci žiaci zaradení na základe odporúčaní špeciálno-pedagogického poradcu. Väčšina z nich sú deti zo sociálne slabších rodín, ktoré im neumožnili, resp. nevytvorili vhodné domáce prostredie na to, aby sa mohli venovať škole a školským povinnostiam a na základe toho títo žiaci v škole zaostávali, nestíhali, ich

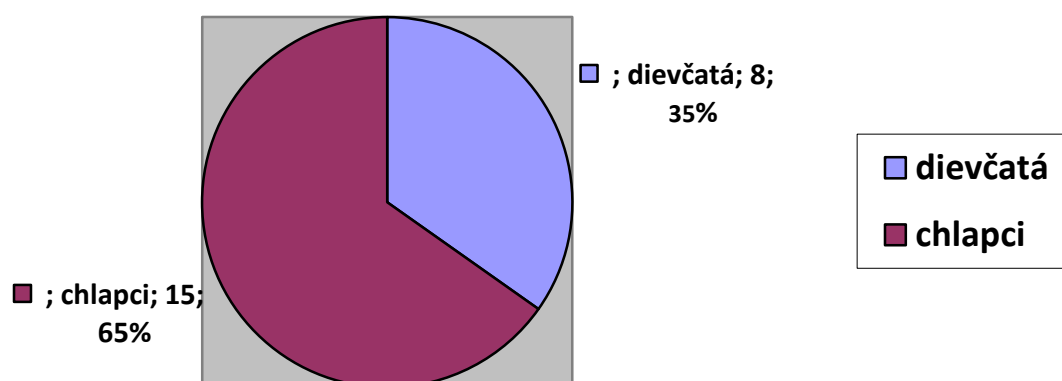
prospech sa z hodiny na hodinu zhoršoval. Všetci boli zaradení na základe diagnózy ľahká mentálna retardácia, resp. sú inak zdravotne znevýhodnení. Okrem toho niektorí žiaci trpia poruchami učenia dyskalkúliou, dygrafiou, dysortografiou, dyslexiou. Tieto poruchy sa dokonca odzrkadlili aj v našich dotazníkoch, často krát sme museli vynaložiť veľké úsilie, aby sme prečítali čo majú napísané v odpovediach, vynechávali písmenka na začiatku, konci, ale aj v strede slova, dokonca si niektoré písmenká zamenili za tvarovo podobné a pod. V jednej zo špeciálnych tried sa dokonca nachádzali dvaja žiaci s poruchou správania a jeden žiak s autizmom, ktorý mal dokonca problém s tým, že k nim do triedy niekto prišiel robiť prieskum k diplomovej práci. Stále sa vypytoval svojej asistentke či nám niekto dovolil prísť medzi nich do triedy a kedy odídeme. Bol to veľmi silný a emotívny zážitok. Tento chlapec nám však kvôli svojmu postihnutiu nebol schopný dotazník vyplniť. Okrem žiakov s ľahkou mentálnou retardáciou, s poruchami učenia a správania tieto triedy navštevujú žiaci s určitými handicapmi, jeden žiak je čiastočne nevidiaci, dvaja majú zas sluchové bariéry, ktoré prekonávajú len vďaka pomôckam – používajú ušný strojček. Títo žiaci sú zdravotne znevýhodnení a preto potrebujú osobnú asistentku, ktorú v oboch špeciálnych triedach majú k dispozícii.

Štruktúru vybranej vzorky charakterizuje pohlavie a vek, čo zobrazuje graf 1a, 1b a 2a, 2b.

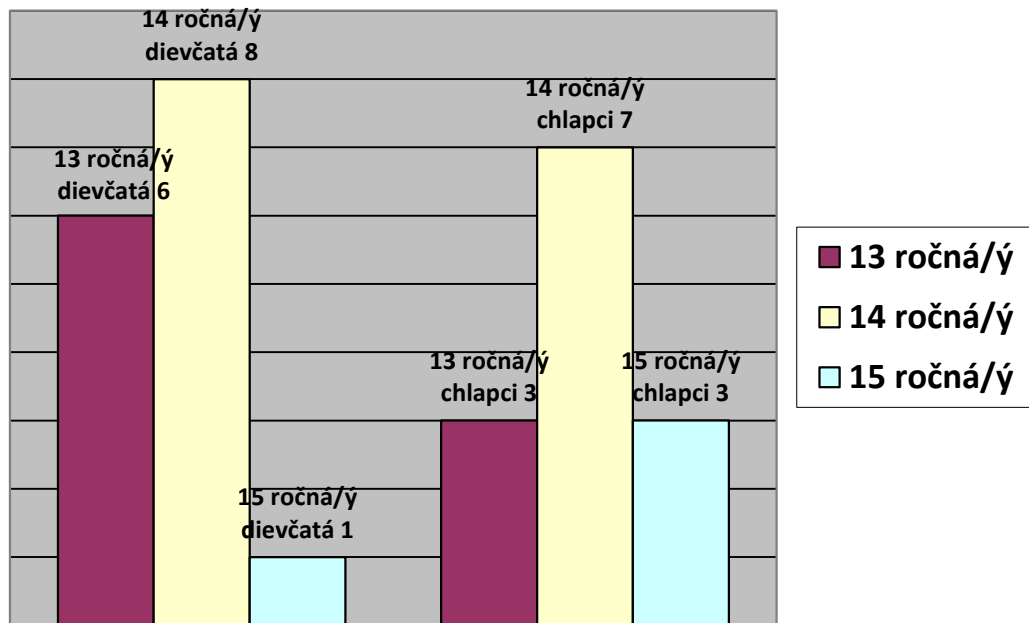
Graf 1a *Respondenti podľa pohlavia v bežnej triede*

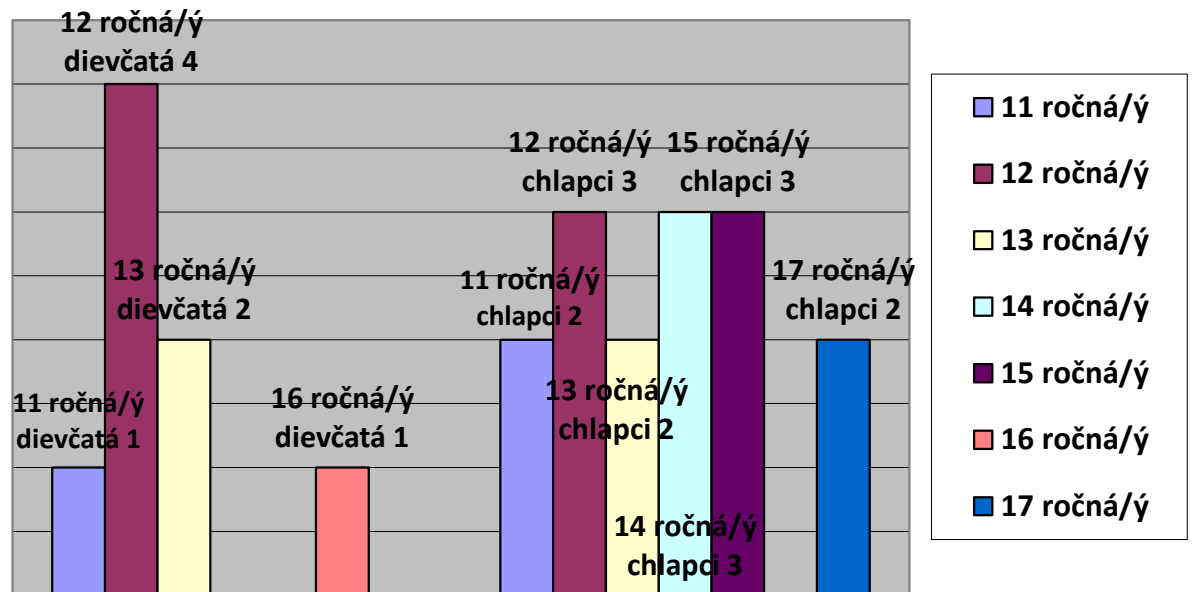
Graf 1b *Respondenti podľa pohlavia v špeciálnej triede*

Graf 2a Respondenti podľa veku v bežnej triede

Graf 2b Respondenti podľa veku v špeciálnej triede

3.4 Analýza získaných údajov

Analýza získaných údajov je štatistický popis výsledkov dotazníka z prieskumu, ktorý sme uskutočnili v špeciálnych a bežných triedach na dvoch základných školách v mojom blízkom okolí. Slúži ako prehľad výsledkov v diskusii obohatených o naše názory na jednotlivé otázky u žiakov. S prieskumom sme celkove boli spokojní, prebehol rýchlo, bez problémov, pedagógovia a žiaci boli ústretoví, napriek tomu, že v dnešnej dobe je na všetko málo času a každý z vyučujúcich má vopred stanovený plán vyučovacej hodiny. Vypracovanie dotazníka v jednej triede trvalo približne 15-20 minút. Záviselo to od situácie a od triedy, v ktorej dotazník vyplňali. V bežných triedach 8. ročníkov to bolo úplne bez problémov, horšie to bolo v špeciálnych triedach, kde s jednotlivými otázkami sme museli žiakom pomôcť a usmerniť ich. Štatistické údaje z jednotlivých otázok sú nasledovné:

Otázka č. 1: „Zakrúžkuj tvoje pohlavie.“

Chlapec – 28 odpovedí

Dievča – 23 odpovedí

Otázka č. 2: „Napiš tvoj vek.“

Chlapci, Špeciálna trieda: 11r. – 2žiaci

12 r. – 3 žiaci

13r. – 2 žiaci

14 r. – 3 žiaci

15 r. – 3 žiaci

17 r. – 2 žiaci

Bežná trieda: 13 r. – 3 žiaci

14 r. – 7 žiakov

15 r. – 3 žiaci

Dievčatá, Špeciálna trieda: 11 r. – 1 žiačka

12 r. – 4 žiačky

13 r. – 2 žiačky

16 r. – 1 žiačka

Bežná trieda: 13 r. – 6 žiačok

14 r. – 8 žiačok

15 r. – 1 žiačka

Otázka č. 3 „Máš rád školu?“

Áno, Špeciálna trieda: 18 žiakov (78,3 %)

Bežná trieda: 10 žiakov (35,7%)

Nie, Špeciálna trieda: 5 žiakov (21,7%)

Bežná trieda: 18 žiakov (64,3%)

Otázka č. 4: „Označ tváričku, ktorá vyjadruje tvoj vzťah ku škole.“

Tabuľka 1 *Vzťah žiaka ku škole*

<i>Vzťah ku škole</i>	Dievčatá bežná trieda	Chlapci bežná trieda	Dievčatá špeciálne trieda	Chlapci špeciálna trieda
Veľmi dobrý	13,3 %	0 %	62,5 %	53,3 %
Dobrý	46,7%	0 %	12,5%	13,3 %
Normálny	33,3 %	76,9 %	12,5 %	20,1 %
Zlý	6,7 %	15,4 %	12,5 %	13,3 %
Veľmi zlý	0%	7,7 %	0 %	0 %

Otázka č. 6 „Ako väčšinou tráviš voľný čas?“

Tabuľka 2 *Trávenie voľného času*

<i>Spôsob trávenia voľného času</i>	Žiaci špeciálnej triedy	Žiaci bežnej triedy
Počúvam hudbu	30,5 %	10,7 %
Chodím von s kamarátmi	21,7 %	39,3 %
Hrám sa na počítači	4,4 %	21,5 %
Pozerám televízor	13 %	7,1 %
Športujem	0 %	10,7 %
Čítam knihy	13 %	7,1 %
Chodím na krúžky	4,4 %	0 %
Väčšinou sa nudím	13 %	0 %
Iné	0 %	3,6 %

Otázka č. 7 „Kedy máš voľný čas?“

Tabuľka 3 *Časové využitie voľného času*

<i>Čas trávenia voľného času</i>	Žiaci zo špeciálnej triedy	Žiaci z bežnej triedy
Po škole	17,4 %	7,2 %
Cez víkendy	30,4 %	21,4 %
Po škole aj cez víkendy	52,2 %	67,8 %
Iné	0 %	3,6 %

Otázka č. 8 „S kým tráviš najviac svoj voľný čas?“Tabuľka 4 *Osoby, s ktorými žiaci trávia najviac voľného času*

<i>Osoby, s kt. trávia žiaci voľný čas</i>	<i>Žiaci zo špeciálnej triedy</i>	<i>Žiaci z bežnej triedy</i>
Sám	4,3 %	7,2 %
S kamarátmi	61 %	67,8 %
S rodičmi	21,7 %	14,2 %
So súrodencami	13 %	7,2 %
Vedúci krúžkov, učitelia,...	0 %	0 %
Iné	0 %	3,6 %

Nasledujúce otázky č. 9 – 12 boli otvorené a preto nie je možné uviesť štatistické výsledky a orientovať sa v nich percentuálne alebo určitým počtom, tieto je možné len slovne zhodnotiť a slúžili v dotazníku na získanie konkrétnych informácií k téme tráveniu voľného času súčasného žiaka bežnej a špeciálnej triedy.

Otázka č. 9 „Čo rád/rada robíš vo voľnom čase?“ Nasledujúca otázka bola silno ovplyvnená otázkou č. 6, kde si žiaci vybrali medzi viacerými možnosťami, väčšina žiakov síce odpovedala slovne, ale odpoveď sa zhodovala z výsledkom v spomínanej predchádzajúcej otázke. Z odpovedí uvádzame najčastejšie písané: chodím von s kamarátmi, športujem, pozerám televízor, počúvam hudbu,

Otázka č. 10 „Ako si predstavuješ najlepšie strávený voľný čas?“ Väčšina žiakov odpovedala konkrétnou činnosťou, ktorú by chceli vo voľnom čase vykonávať. Napríklad: tancom, vonku s kamarátmi, futbal, hokej, kamaráti, tancovala by som, ležala, v klube, chodiť vonku, počúvať hudbu.

Otázka č. 11 „Aké možnosti trávenia voľného času ponúka tvoja škola?“ Z odpovedí žiakov uvádzame krúžky, ktoré ponúka škola: tanečný, počítačový, stolno-tenisový, futbalový, basketbalový, rybársky, floorbalový, zdravotnícky,

jazykový (anglický), matematický, šikovné ruky (paličkovanie), turistický, hudobný (klavír), literárnožurnalistický, volejbalový, strelecký, výtvarný.

Otázka č. 12 „Napíš ako by si chcel/chcela tráviť voľný čas v škole?“

Na poslednú otázku sme našli pár odpovedí ako: lyžiarsky krúžok, hip-hopový krúžok, spievanie. Dokonca sme mali v otázke 3 odpovede, ktoré navrhli alebo by chceli tráviť čas v škole v tanečnom krúžku, napriek tomu, že taký krúžok škola ponúka, ale zrejme žiaci mysleli na konkrétny druh alebo štýl tanca. Mali sme väčšie množstvo odpovedí, v ktorých žiaci uviedli, že voľný čas v škole by nechceli tráviť alebo ich nenapadli žiadne krúžky, ktoré by chceli navštevovať a škola ich neponúka.

3.5 Diskusia

Po zistení pohlavia a veku, na ktoré sme sa pýtali v otázke č. 1 a č. 2, sme sa v dotazníku zamerali na konkrétne výsledky a odpovede na prieskumné otázky a hypotézy vyplývajúce z témy diplomovej práce. Na prieskumnú otázku a hypotézu 1 a zistenie vplyvu školy na osobnosť žiaka sme sa pýtali v otázke č. 3 a č. 4. Prieskumná otázka a hypotéza 2 bola zameraná na získanie informácie čo pod pojmom „voľný čas“ rozumejú žiaci bežnej a špeciálnej triedy. Túto otázku sme zadali do dotazníka pod č. 5. Prieskumnú otázku a hypotézu 3 sme zamerali na zistenie ako a s kým trávia dnešní mladí ľudia svoj voľný čas a čo najradšej robia. Na informácie, ktoré sme chceli získať v tomto okruhu sme sa pýtali v otázkach č. 6, 7, 8, 9, 10. Prieskumnú otázku a hypotézu 4 sme overovali a potvrdzovali odpoveďami z otázok č. 11 a č. 12 a zamerali sme sa na získanie informácií ohľadom trávenia voľného času a ponúkaných možností na trávenie voľného času v priestoroch školy.

Prieskumnú otázku a hypotézu 1 sme zaradili medzi informácie, ktoré si myslím, že sú potrebné k nášmu prieskumu práve preto, aby sme zistili, aký má škola vplyv na žiaka, ktorú navštevuje, na jeho osobnosť, ako ho ovplyvňuje a či ju má rád, pretože sa môže v škole veľa toho dozvedieť a môže kladne ovplyvniť jeho budúcnosť alebo je pre neho iba nutným zlom, niečo, čo

jednoducho musí absolvovať a odchodiť, aby bolo najbližšie okolie spokojné, niečo čo ho v nijakom smere nemôže ovplyvniť, má k nej zlý vzťah, dokonca až odpor. Je samozrejmé, že ak sa nájdú žiaci, ktorí majú takýto prístup, nie je možné ich pedagogicky ovplyvniť vo výchovno-vzdelávacom procese, nie to ešte vo voľnom čase. Na otázku či majú radi školu nám žiaci z bežných tried odpovedali: áno – 35,7 %, nie – 64,3 % a žiaci zo špeciálnych tried: áno – 78,3 %, nie – 21,7 %. Odpovede týkajúce sa vplyvu školy na osobnosť žiaka uvádzame v tabuľke 1.

Z odpovedí, resp. z výsledku na otázku č. 4 a zistenie vplyvu školy je z nasledujúcich prípadov zrejmé, že žiaci nevnímajú školu len ako nutné zlo, ale minimálne ako súčasť života, ktorá určite pozitívne ovplyvňuje ich životy a prináša im do života nové veci, skúsenosti, vedomosti, zručnosti. Takmer väčšina označila vzťah ku škole ako normálny, dobrý až veľmi dobrý. Paradoxom sa vyказuje veľmi dobrý vzťah ku škole u žiakov v špeciálnych triedach. Ja osobne si myslím, že veľkú úlohu zohráva práve počet žiakov v triede, ktorý nie je veľký a preto sa vyučujúci môže individuálne venovať každému jednému z nich, môže sa viac zaujímať o ich životy a problémy, bežné radosti aj starosti a na rozdiel od žiakov z bežných tried ba dokonca pedagóg v bežnej triede je zväčša v pozícii niekoho, kto má sprostredkovať kopu informácií k predmetu bez záujmu o život každého jedného žiaka, ktorého práve vyučuje a ktorému informácie sprostredkúva. Príčinou môže byť tiež situácia, že žiakov v bežnej triede vyučuje každý predmet iný vyučujúci, naopak v triede špeciálnej si väčšinou jednotlivé predmety vyučuje práve triedny učiteľ, špeciálny pedagóg, ktorý je zároveň veľký psychológ a poradca pre žiakov a preto si dovoľím tvrdiť, je aj veľkým vzorom, oporou pre žiaka danej špeciálnej triedy a môže kladne ovplyvniť vzťah žiaka ku škole. Týmto výsledkom môžeme teda hypotézu 1 vyvrátiť, pretože je zrejmé, že z nášho prieskumu viacej žiakov zo špeciálnej triedy označilo vzťah ku škole za veľmi dobrý. Okrem iného výsledky ovplyvňujú aj mnohé iné faktory ako je súčasný, psychický stav žiaka, obdobie v ktorom sa práve žiaci nachádzajú – obdobie pubescencie, ktoré prináša so sebou postoje, ktoré ešte nie sú vyhranené, resp. žiaci sa za svoje postoje a názory hanbia, boja sa ich presadiť alebo sa

jednoducho pred spolužiakmi predvádzajú a snažia na seba upozorniť. Toto sa odzrkadlilo najmä vo výsledkoch chlapcov z bežnej triedy, kde niektorí chlapci označili vzťah ku škole zlý až veľmi zlý a nenašiel sa ani jeden, ktorý by označil pozitívny vzťah, čo si myslím, nie je relevantné skutočnosti v globálnom ponímaní. Okrem toho vplýva na žiakov veľmi veľa iných faktorov z nich spomeniem tiež rodinu, výchovné prostredie z rodiny, názory rodičov a súrodencov, životný štýl, spoločnosť a iné.

Okrem prieskumných otázok a hypotéz sme sa zamerali aj na otázky, ktorými sme chceli zistiť či vôbec žiaci vedia čo je voľný čas a ako si voľný čas predstavujú oni sami. Otázkou č. 5 „Čo je podľa teba voľný čas?“ sme chceli zistiť a overiť, či žiaci vôbec vedia správne definovať voľný čas, ako si ho oni predstavujú, resp. čo oni vnímajú pod voľným časom. Odpovede žiakov špeciálnych tried nás neprekvapili. Boli jednoduché, často krát jednoslovné, niekedy úplne od veci, museli sme si domyslieť, čo tým chcel konkrétny žiak odpoveďou povedať. Ale celkovo by sme hodnotili, že otázka nebola nejasná a snažili sa písať k téme. Dvaja žiaci, chlapci 15 a 12 – roční na otázku „Čo je podľa teba voľný čas?“ nenapísali žiadnu odpoveď, z čoho usudzujeme, že nie sú schopní sformulovať hoci jednoduchú odpoveď na jasne zadanú otázku, nie je to v rozsahu ich pochopenia, nemajú predstavu o tom čo je voľný čas, dokonca si myslíme, že nevedia rozdiel medzi povinnosťami žiaka a časom na oddych a relax, prípadne časom, kedy môžu dobrovoľne pozitívne ovplyvniť svoj život, priučiť sa nejakým novým zručnostiam, či už v krúžkoch, rôznych tvorivých dielňach a podobne. Ostatní spolužiaci zo špeciálnych tried problém s odpoveďou na túto otázku nemali. Z ďalších žiakov 9 odpovedalo na otázku konkrétnou činnosťou, ktorej sa vo voľnom čase venujú, napríklad: počúvam hudbu, bicyklovanie, korčuľovanie, sánkovanie, pomáham mame, chodím vonku, spím, pozerám televízor, trávim čas s rodičmi a kamarátmi. Ostatní žiaci odpovedali časom, kedy trávia svoj voľný čas, resp. čo je voľný čas, napríklad: keď prídem domov zo školy, cez víkendy. Ani jeden zo žiakov špeciálnej triedy mi nenapísal, že je to čas kedy oddychujem, relaxujem. Z toho usudzujem, že jednej z najdôležitejších funkcií voľného času nerozumejú, nevedomujú si ju. Nevedia aký je voľný čas pre nich dôležitý či po fyzickej,

či psychickej stránke. A už vôbec si neuvedomujú, že voľný čas by sa dal využiť aj na rozvoj zručností, schopností a vedomostí. Na druhej strane si však nedovolím tvrdiť, že činnosti, ktoré robia vo svojom voľnom čase nemôže nejako pozitívne ovplyvniť ich osobnosť, ale značne si to sami žiaci neuvedomujú. Z uvedených výsledkov by sme mohli potvrdiť hypotézu 2 a to, že žiaci bežnej triedy boli výstižnejší pri definovaní pojmu „voľný čas“ ako žiaci špeciálnej triedy..

V prieskumnej otázke a hypotéze 2 sme sa zamerali na konkrétnu oblasť, ktorou je všeobecne voľný čas mladých ľudí z bežných aj špeciálnych tried, ich spôsob trávenia a organizovania vlastného voľného času.

Výsledok, ktorý percentuálne uvádzame v tabuľke 2 ma pravdupovediac sklamal, ale zároveň veľmi neprekvapil, pretože sama si myslím, že dnešná pretechnizovaná a uponáhľaná doba nemôže ani nič iné so sebou priniesť deťom ako voľný čas strávený v zajatí techniky ako je napríklad: počítač, hudba, či televízor. Samozrejme závisí to aj od finančných prostriedkov rodičov, čo sa odzrkadlilo v odpovediach žiakov špeciálnych tried, ktoré väčšinou navštevujú žiaci zo sociálne menej podnetného prostredia a rodín. Ale čo som bola viac než prekvapená, bolo, že sa v špeciálnych triedach našli traja žiaci, ktorí na otázku čo robia vo voľnom čase najčastejšie odpovedali, že sa nudia. A tu pri tejto otázke by sa dalo veľmi dlho polemizovať a hľadať riešenia ako by sa dalo vhodne pedagogicky ovplyvniť voľný čas dieťaťa.

Otázkou č. 7 sme chceli zistiť kedy majú dnešní mladí ľudia, žiaci voľný čas. Výsledky v percentách uvádzame v tabuľke 3. Chceli sme zistiť či voľný čas majú stále, či majú okrem voľného času aj nejaké povinnosti a tým preberajú aj zodpovednosť za seba samého, svoj vzťah ku škole a školským povinnostiam a tak isto aj vzťah a povinnosti k rodine a pomoci v domácnosti. Veľká väčšina zo žiakov aj v špeciálnych aj v bežných triedach odpovedala v dotazníku, že svoj voľný čas majú aj po škole aj cez víkendy. Tu je čas a dôvod, kedy by sa aj rodičia ako súčasť výchovno-vzdelávacieho procesu mali zamyslieť a dbať o voľný čas svojich detí a stanoviť určité pravidlá, kedy je čas na povinnosti a kedy na oddych, relax a zábavu. Myslím, že mnoho

rodičov robí práve chybu v tom, že si myslia, že deti sú v škole dost' zaťažované a preto im doma už nedávajú žiadne domáce práce ani iné povinnosti z rodinného života. Nemám na mysli, aby preberali za rodičov zodpovednosť a robili všetko v domácnosti, ale aby sa naučili aj v rodinnom živote spoločným chvíľam, pretože si myslím, že dnes už nič ľudia nerobia spolu. Dokonca spolu ani netrávajú voľné chvíle, čo uvádzame v tabuľke. To čo rodičia naučia deti, to si deti odnášajú do svojich rodín, ktoré si sami vytvoria a preto by tento prístup a zodpovednosť našich detí mohol mať negatívny dopad na ich nové rodiny, na osobnosť samotného žiaka, ale aj jeho okolie. Tento výsledok je skôr negatívny vzhľadom na predchádzajúcu otázku, ktorou som zistila, že svoj voľný čas trávajú žiaci väčšinou neefektívne a pri činnostiach, ktoré najčastejšie robia sa určite zodpovednému prístupu k životu nenaučia.

V otázke č. 8 sme sa venovali zisteniu, s kým dnešní, mladí ľudia trávajú svoj voľný čas. Nadpolovičná väčšina žiakov aj z bežnej aj zo špeciálnej triedy odpovedala, že ho trávi so svojimi kamarátmi. Táto situácia je veľmi ovplyvnená aj obdobím, ktorým práve prechádzajú a je úplne prirodzené, že žiaci v ich veku najčastejšie vyhľadávajú spoločnosť svojich rovesníkov, ktorí zdieľajú s nimi ich každodenné radosti ale najmä starosti a strasti, ktoré im prináša obdobie pubescencie, teda dospievania. Ved' nakoniec kto ich môže najlepšie pochopiť ako oni sami. Na tom, že za svojich kamarátov si vyberajú práve svojich rovesníkov, prípadne spolužiakov nie je nič zlé, dôležité však je, aby rodičia ako ich zodpovední zástupcovia vedeli viac o partii kamarátov s ktorými sa ich dieťa stretáva, či ho nemôže táto partia nejako negatívne ovplyvniť, či ho nenahovárajú na nelegálne veci a podobne. Rodičia by mali vedieť o kamarátoch svojho dieťaťa viac, mali by poznať aj ich rodičov a nejaké zázemie a prostredie z ktorého kamaráti pochádzajú. Myslím si, že práve toto je v kompetencii a povinnosti rodičov a nakoniec aj v ich vlastnom záujme, ak nechcú, aby im z dieťaťa nevyrástol kriminálnik alebo človek, ktorému sa nedá dôverovať.

Otázkou č. 9 „Čo rád/rada robíš vo voľnom čase?“ a otázkou č. 10 „Ako si predstavuješ najlepšie strávený voľný čas?“ sme chceli získať

konkrétne odpovede, ktoré by nám o mladých ľuďoch súčasnej doby v špeciálnej aj bežnej triede povedalo niečo viac. Žiaci špeciálnych tried na otázku, čo radi robia vo voľnom čase, odpovedali väčšinou nejakou konkrétnou činnosťou, ktorá sa často krát zhodovala s odpoveďou z otázky č. 6, čo najčastejšie robia vo voľnom čase, kde mali na výber z viacerých možností. Z najčastejších odpovedí uvádzame: chodím von s kamarátmi, počúvam hudbu, športujem, pozerám televízor. Nič konkrétneho sme sa však z odpovedí nedozvedeli, nikto nenapísal niečo čo by prekvapilo, niečo čo by bolo výnimočné. Niet sa však čo čudovať vzhľadom na možnosti, ktoré ponúka kraj, kde žijeme. Za krúžkami, kde by mohli rozvíjať svoj talent, musia väčšinou žiaci cestovať do najbližších miest, čo je aj finančne aj časovo náročné. Ako som už uviedla, väčšina žiakov špeciálnych tried pochádza zo sociálne slabších rodín a navyše žiaci v dotazníku, čo uvedieme neskôr mnoho krát nevyužívajú ani krúžky, ktoré ponúka škola, nie ešte aby cestovali do miest a využili ponuky iných škôl alebo centier. V niektorých odpovediach u žiakov špeciálnych tried, jedná sa o dvoch chlapcov, 12 a 14 ročný nám do odpovedi uviedli sexuálne činnosti, čo súvisí s ich dospievaním a myslím si často krát aj nesprávnym príkladom v rodine a prostredí, z ktorého pochádzajú. V druhej otázke som našla dve odpovede, kde bolo jasné, že žiaci sú zo sociálne slabších rodín a túžia po niečom čo nemôžu mať. Jeden žiak odpovedal, že by chcel vo voľnom čase ísť do Bratislavy na futbalový zápas, neskôr som si prečítala, že chlapec tiež navštevuje futbalový krúžok, takže toto je zrejme jeho veľkým snom, možno raz splneným. Záleží tu teda aj od pedagogického ovplyvnenia. Myslím si, že ak by sa mu tréner, resp. pedagóg, ktorý spomínaný krúžok vedie venoval, motivoval ho, dával mu šancu, tak by mohol z chlapca vyrásť dobrý futbalista, ktorému by sa možno potom stal futbalový sen realitou a možno by sa na ten zápas dostal nie ako divák a fanúšik, ale dokonca ako hráč. Aj tu vidím možnosť, ako by sa dalo vhodne pedagogicky ovplyvniť voľný čas a teda aj život jedného zo žiaka špeciálnej triedy. Druhý žiak zas uviedol, že by sa rád lyžoval. V dnešnej dobe je tento šport, ako aj mnohé iné finančne náročné a určite tento žiak nemá možnosti ako si svoj sen o lyžovaní splniť. Tiež by sa však dalo využiť jeho túžbu, chuť v niečom sa realizovať a aktívne

využiť svoj voľný čas a vyplniť ho podobnými typmi športu a motivovať ho jeho snom o lyžovaní a možno aj budúcou realitou. Našli sa však aj takí čo si za najlepšie strávený voľný čas predstavujú ničnerobenie, leňošenie, chodiť na diskotéky a opíjať sa. Ale to sú výnimky, ktoré sú ovplyvnené životným štýlom a zlým príkladom v rodine a blízkym okolím. Odpovede žiakov v bežnej triede sa trochu líšia odpovediam žiakov zo špeciálnej triedy. Nie sú jednoslovné, jednotvárne, nie sú ovplyvnené predchádzajúcimi otázkami a väčšinou mi žiaci vypísali aj viac aktivít ako jednu. Veľa z nich napísalo, že najlepšie strávený voľný čas si predstavujú v kruhu svojich najbližších a kamarátov a niektorí dokonca uviedli, že sa starajú o mladších súrodencov. Z toho usudzujeme, že rodina je pre nich niečím cenným, niečím bez čoho si život predstaviť nevedia. Ja sama pokladám rodinu za to najcennejšie, čo nám život ponúka, pretože sám človek nikdy nemôže byť šťastný a ani nikdy nič v živote bez pomoci a podpory iných nedokáže, a kto Vám v dnešnej dobe môže pomôcť ak nie vlastná rodina. A tiež usudzujem, že je to správny výsledok výchovných metód, ak si dieťa už v mladom veku váži rodinu, kamarátov a okolie a uvedomuje si ich význam a prítomnosť v živote. Medzi žiakmi bežných tried sú určite viacerí aj dobrí študenti a ich výsledky dosahujú určite veľké výkony. Či už v povinných predmetoch alebo rôznych iných aktivitách, ktoré škola organizuje. Dokonca jedna žiačka spomína, že rada vo voľnom čase píše denník a tvorí básne, neskôr som sa dozvedela, že navštevuje literárny krúžok. Bola som veľmi rada, že napriek otázke č. 6, kde si žiaci vybrali z možností celkový výsledok nebol veľmi pozitívny, existujú medzi nimi aj výnimky, ktoré nesedia len pri televízore a počítači, či iných technických vymoženostiach, ktoré nám dnešná doba prináša.

Z nasledujúcich výsledkov je zrejme, že zdraví žiaci vedia plnohodnotnejšie využiť a zorganizovať si voľný čas, častejšie športujú a využívajú pohybové aktivity na rozdiel od žiakov špeciálnych tried, ktorí sú často krát zdravotne obmedzení a tým by sme mohli potvrdiť hypotézu 2.

Prieskumná otázka a hypotéza 3 predstavuje okruh otázok, ktorými sme chceli získať informácie o škole, ktorú žiaci navštevujú, samozrejme v spojitosti

s voľným časom a možnosťami, ktoré im škola ponúka, a čo by žiaci navrhli škole zriadiť, ak by v nej mali stráviť svoj voľný čas.

Túto hypotézu sme realizovali otázkou č. 11 „Aké možnosti trávenia voľného času ponúka tvoja škola? A otázkou č. 12 „Napíš ako by si chcel/chcela tráviť voľný čas v škole?“. Otázkou č. 11 sme získali informácie o krúžkoch, ktoré základné školy organizujú a realizujú, teda ponúkajú žiakom. Základná škola v obci Sebechleby aj Hontianske Nemce organizujú krúžky bez ohľadu na vedomosti a schopnosti žiaka, žiaden z krúžkov nie je obmedzený počtom, ktorý by im nedovolil krúžok navštevovať, dokonca aj počítačový krúžok je prispôsobený pre viacerých členov, žiaci tvoria v skupinkách a všetci sa vystriedajú tak, aby nik z nich nebol ukrátený. Žiadny zo žiakov špeciálnej triedy mi neuviedol, že nenavštevuje krúžok, pre zdravotné znevýhodnenie. Ponuka krúžkov zo získaných informácií je: rybársky, počítačový, tanečný, futbalový, floorbalový, stolno - tenisový, volejbalový, hudobný (klavír), turistický, šikovné rúčky (paličkovanie), literárnožurnalistický, výtvarný, jazykový (anglický jazyk), matematický. Z odpovedí mi je úplne jasné, že základné školy v rámci možností či už finančných, časových, priestorových ponúkajú pestrú paletu možností výberu jednotlivých krúžkov, stačí si len vybrať. Určite by si žiaci mohli vybrať čo i len jeden z nich, kde by mohli trénovať a zdokonaľovať svoje vedomosti, zručnosti, schopnosti, fantáziu a všetko čo len osobnosť človeka je v rámci rozvoja schopná. Sama si však myslím, že jednotlivé krúžky robia slabú osvetu toho, čo taký krúžok v rámci voľného času môže ponúknuť a dať do života každého žiaka. Otázkou č. 12 sme získali cenné informácie a nápady žiakov, ktoré krúžky im chýbajú, resp. tie, ktoré by v prípade zrealizovania navštevovali. Väčšina zdravých žiakov písala tanec, konkrétne hip-hop, čo je asi ovplyvnené životným štýlom a dobou, ktorá so sebou prináša veľa nového a sprostredkúva nám to cez reklamu. Okrem toho žiaci písali krúžky: lyžiarsky, zdravotnícky, motorkársky, autocross, posilňovňa, spievanie, karate. Tieto informácie by školám mohli poslúžiť ako motivácia pri zakladaní nových krúžkov a poskytnutí tak efektívnemu využitiu voľného času v priestoroch školy.

Pri výsledkoch z posledných dvoch otázok dotazníka by sme mohli hypotézu 4 vyvrátiť, pretože je zrejme, že škola ponúka rovnakú škálu možností využívania krúžkov vo voľnom čase aj triedam, ktoré navštevujú žiaci zdraví, aj triedam so zdravotne znevýhodnenými žiakmi.

3.6 Závěry a odporúčania

Prieskum zameraný na zistenie trávenia a využívania voľného času detí a mládeže v bežných a špeciálnych triedach dopadol podľa našich predstáv a očakávaní. S prieskumom sme boli spokojný. Účasť bola dobrá, žiaci boli disciplinovaní, myslíme si, že všetci pristupovali k vyplneniu zodpovedne. Tiež sme spokojný s výsledkami, ktoré by sa dali využiť ako motivácia k zmenám práve tam, kde by to bolo potrebné. Napríklad v školách, v ktorých sa prieskum realizoval by bolo vhodné zmeniť štýl ponuky jednotlivých krúžkov. Žiaci by sa mali dozvedieť viac o jednotlivých krúžkoch, nie len vypísať ponuku krúžkov na jednu nástenku a pod nástenku dať prihlášky. Myslím, že takúto ponuku väčšina žiakov základnej školy obíde. „Ved' načo by trávili voľný čas v škole, keď ho môžu tráviť doma pri televízore, počítači alebo len tak nič nerobím?“ Cieľom prieskumu bolo zistenie trávenia a ponúkaných možností na trávenie voľného času dnešných mladých ľudí, či už v rámci školy ale aj v súkromí. Z výsledkov je zrejme, že žiaci využívajú ponúkané možnosti len veľmi málo, dokonca vôbec. Naším najväčším odporúčaním na základe prieskumu by bola väčšia osвета a propagácia možností využívania krúžkov ako trávenie voľného času v priestoroch školy. Navrhujeme napríklad jednotlivým krúžkom a ich vedúcim, aby si spolu so žiakmi, ktorí krúžok navštevujú pripravili a nacvičili reklamné bloky, kde by sa aj iní žiaci, okrem účastníkov mohli dozvedieť o možnostiach krúžkov realizovaných práve v priestoroch ich základnej školy, o informáciách, ktoré sa na krúžku môžu dozvedieť, aktivitách, ktoré sa na krúžkoch realizujú a hlavne vystihnúť pointu krúžku, prečo by bol práve taký typ krúžku pre žiaka vhodný. Takýto reklamný blok by mal byť krátky, výstižný, vtipný a mohli by ho žiaci realizovať cez spoločné prestávky na chodbách školy. Okrem toho je dôležité hlavne u žiakov

zdravotne znevýhodnených, teda žiakov navštevujúcich špeciálne triedy v rámci výchovno – vzdelávacieho programu viac diskutovať o tom a v rámci možností viac informovať o možnostiach trávenia voľného času na rôznych terapiách, letných nadačných táboroch pre zdravotne znevýhodnených a sociálne slabších. Veríme tomu, že pre mnohých z nich by to bola vhodná motivácia aj do života, s ktorým sa musia pasovať a tiež k výsledkom v škole a dobrému prospechu, ktorý umožňuje žiakom navštevovať niektoré zo spomínaných táborov. Celkové pedagogické ovplyvňovanie voľného času závisí najmä na každom vedúcom a každom pedagógovi, najdôležitejšie je, aby mal všetky predpoklady, aby svoju prácu nebral ako prácu ale hlavne, aby prácou žil a videl v nej zmysel. Iba tak môže mať cieľ, ktorý si stanoví ľahkú cestu a mohol by časom priniesť krásnu úrodu v podobe vzdelaných, inteligentných ľudí, ktorí si budú nakoniec sami schopní vhodne organizovať aj tráviť svoj voľný čas.

ZÁVER

Výraz voľný čas vyvoláva veľmi príjemné pocity. Vo voľnom čase je možnosť venovať sa činnostiam, ktoré máme radi, baví nás, uspokojujú, prinášajú radosť a voľnosť. Špecifickou zvláštnosťou voľného času detí a mládeže je to, že z výchovných dôvodov je žiaduce pedagogické ovplyvňovanie, pretože deti ešte nemajú dostatok skúseností, nevedia sa orientovať vo všetkých oblastiach záujmových činností, potrebujú citlivé vedenie. Okrem toho nemajú prirodzenú iniciatívu a potrebu robiť niečo zmysluplné, hodnotné a tvorivé, rozvíjajúce osobnosť, a tak siahajú po počítačoch, mobiloch a často krát sa nudia. Úlohou pedagogického ovplyvnenia je predísť takýmto nežiaducim činnostiam a vyvolať a prebudiť u detí zdravú zvedavosť a akčnosť tráviť čas plnohodnotne a hlavne v duchu, že to čo robí ho naplňuje a robí šťastným. Samozrejme niektoré typy žiakov, detí nie sú príliš aktívne a veľa krát sa ani nevedia rozhodnúť pre správny krúžok, záujmovú činnosť alebo hru, ktorá by spĺňala účel, ale v taktom prípade je to tiež v kompetencii a úlohe pedagóga, vychovávateľa, prípadne rodiča.

Cieľom našej diplomovej práce bolo predostrieť problematiku trávenia voľného času dnešných detí a mládeže. Úlohou teoretickej časti bolo popísať najzákladnejšie charakteristiky týkajúce sa osobnosti žiaka zdravého a zdravotne znevýhodneného, špecifiká výchovy oboch skupín, voľný čas, záujmovú činnosť, obsahy výchovy mimo vyučovania, organizačné formy výchovy v čase mimo vyučovania, ale najmä možnosti trávenia voľného času zdravotne znevýhodnených žiakov. Úlohou praktickej časti bolo na základe prieskumu vyvodiť možné smery a odporúčania, ktoré by vhodne pedagogicky ovplyvnili trávenie voľného času detí a mládeže, teda by boli prínosom pre pedagogickú prax.

Z analýzy a zo štatistických údajov je zrejme, že dnešní mladí ľudia len veľmi málo využívajú možnosti na trávenie voľného času, ktoré im ponúka škola, ktorú navštevujú. Je však možné a z teórie zrejme, že výsledky ovplyvnil aj vek a obdobie dospievania, v ktorom sa žiaci momentálne nachádzajú. Obdobie dospievania je obdobím, kedy si mladí ľudia triedia svoje hodnoty a pripravujú životné postoje do budúcnosti a sú presvedčení, že všetko môže

a funguje, podľa ich predstáv. Zo situácií, ktoré však nastávajú denne sú potom často krát zmätení a zas hľadajú niečo, čo by ich utvrdilo v ich pravdu. Preto aj možnosti, ktoré im ponúka škola sa im zdajú nudné, nenapĺňajú ich predstavy, sú k nim skeptickí a mnoho krát im aj krivdia. A to len preto, že škola, ktorá síce ponúka kopu krúžkov, nevie tieto krúžky a záujmové činnosti žiakovi ponúknuť vo svetle, ktoré by pritiahlo ich zatiaľ detskú dušu, ale už pomaly dospelú osobnosť.

Dúfame, že sme naše úlohy a cieľ diplomovej práce splnili a dospeli sme k bližšiemu poznaniu problému trávenia voľného času detí a mládeže, ako i k príčinám jeho vzniku. Veríme, že sme v dostatočnej miere napomohli pochopiť aké je dôležité zmysluplné a efektívne využívanie a trávenie voľného času súčasných detí.

ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY:

- BABIAKOVÁ, S. – BRINDZA, J. – ĎUROŠOVÁ, E. *Pedagogika voľného času a školské kluby detí*. Banská Bystrica : Pedagogická fakulta, Univerzita Mateja Bela, 2007. 88 s. ISBN: 978-80-8083-431-9
- BALÁŽOVÁ, E. a kol. 2004. *Hračky v škole*. Banská Bystrica : Vedecká hračka, občianske združenie. 125 s. ISBN 80-968131-3-7
- BRINDZA, J. 1996. *Sociálna komunikácia*. Banská Bystrica : UMB, 1996. 37 s. ISBN 80-88825-95-4
- DÚBRAVSKÝ, V. 1994. *Zborník z vedeckého seminára: Quo vadis výchova...?*. Bratislava : IUVENTA, 1994. 75 s. ISBN 80-85172-43-7
- HÁJEK, B. – HOFBAUER, B. – PÁVKOVÁ, J. 2008. *Pedagogické ovlivňovanie voľného času*. Praha : Portál, 2008. 239 s. ISBN 978-80-7367-473-1
- HÁJEK, B. - HOFBAUER, B. - PÁVKOVÁ, J. *Pedagogika voľného času*. Praha: Univerzita Karlova, 2003. 105 s. ISBN 80-7290-128-1
- HOFBAUER, B. 2004. *Děti, mládež a volný čas*. Praha : Portál, 2004. 173 s. ISBN 80-7178-927-5
- HOTÁR, V.S. – PAŠKA, P. – PERHÁCS, J. a kol. 2000. *Výchova a vzdelávanie dospelých*. Bratislava : Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 2000. 547 s. ISBN 8008028149
- KÁBELE, F. 1970. *Somatopedie*. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1970. 215 s.
- KATUŠČÁK, D. 2007. *Ako písať záverečné a kvalifikačné práce*. Nitra : Enigma, 2007. 162 s. ISBN 978-80-89132-45-4
- KOUTEKOVÁ, M. 2003. *Osobnosť vychovávateľa v systéme výchovy mimo vyučovania*. Banská Bystrica : Univerzita Mateja Bela, 2003. 111 s. ISBN: 8080558027
- KRATOCHVÍLOVÁ, E. 2000. *Voľný čas a výchova*. In: *Transformácia školy v podmienkach pluralitnej spoločnosti*. Bratislava: Zborník Ff UK, 2000.
- KRATOCHVÍLOVÁ, E. 2004. *Pedagogika voľného času*. Bratislava : Univerzita Komenského, 2004. 307s. ISBN 80-223-1930-9

KRATOCHVÍLOVÁ, E. 2010. *Pedagogika voľného času. Výchova mimo vyučovania v pedagogickej teórii a praxi*. Trnava : TYPI UNIVERSITATIS TYRNAVIENSIS, 2010. 356 s. ISBN 978-80-8082-330-6

MAREŠ, J. – KŘIVOHLAVÝ J. 1990. *Sociální a pedagogická komunikace ve škole*. Praha : SPN, 1990. 109 s. ISBN 80-04-21854-7

MIŇOVÁ, M. 2002. *Pohybovo – relaxačná rozprávka*. Prešov : Rokus, 2002. 46 s. ISBN 80-89055-16-8

NELEŠOVSKÁ, A. 2005. *Pedagogická komunikace v teorii a praxi*. Praha : Grada, 2005. 171 s. ISBN 8024707381 (brož.)

NEWMAN, S. 2004. *Hry a činnosti pro vývoj dítěte s postižením*. Praha : Portál, 2004. 167 s. ISBN 80-7178-872-4

PÁVKOVÁ, J. *Průvodce studiem oboru Pedagogika volného času*. Liberec : Technická univerzita v Liberci, 2003. 29 s. ISBN 80-7083-757-8

PRUCHA, J. – WALTEROVÁ, E. – MAREŠ, J. 1995. *Pedagogický slovník*. Praha : Portál, 1995. 292 s. ISBN 8071780294

REPKOVÁ, K. *Zdravotné postihnutie*. Bratislava : EPOS, 1999. 240 s. ISBN 80-8057-178-3

SZOSTKIEWICZ, S. 1965. *Sociologický výskum*. Bratislava : Vydavateľstvo politickej literatúry, 1965. 436 s.

VELEMÍNSKÝ M., a kol. 2007. *Zooterapie ve světle objektivních poznatku*. České Budejovice : Nakladatelství DONA, 2007. 335 s. ISBN 978-80-7322-109-6

<http://www.upjs.sk/prirodovedecka-fakulta/informacie-pre-studentov/studium/info-szp-druhy/?print>

http://www.uips.sk/sub/uips.sk/images/PKvs/z245_2008.pdf

<http://www.e-metodologia.fedu.uniba.sk/index.php/kapitoly/interpretacia-udajov.php?id=i20>

<http://referaty.aktuality.sk/specialna-pedagogika/referat-16682>

ZOZNAM GRAFOV A TABULIEK:

Graf 1a <i>Respondenti podľa pohlavia v bežnej triede</i>	71
Graf 1b <i>Respondenti podľa pohlavia v špeciálnej triede</i>	71
Graf 2a <i>Respondenti podľa veku v bežnej triede</i>	72
Graf 2b <i>Respondenti podľa veku v špeciálnej triede</i>	72
Tabuľka 1 <i>Vzťah žiaka ku škole</i>	74
Tabuľka 2 <i>Trávenie voľného času</i>	75
Tabuľka 3 <i>Časové využitie voľného času</i>	75
Tabuľka 4 <i>Osoby, s ktorými žiaci trávia najviac voľného času</i>	76

ZOZNAM PRÍLOH:

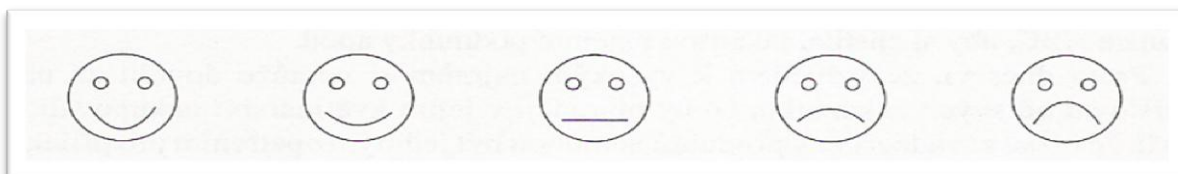
Príloha - Dotazník

Dotazník

Milý žiak/žiačka,

Týmto by som Ťa chcela poprosiť o vyplnenie dotazníka zameraného *na trávenie voľného času detí a mládeže*. Dotazník je predmetom môjho štúdia a hoci je anonymný budem rada, ak sa na ňom zúčastníš práve ty...

1. Zakrúžkuj tvoje pohlavie.
 - a) Chlapec
 - b) Dievča
2. Napíš tvoj vek
3. Máš rád/rada školu?
 - a) áno
 - b) nie
4. Označ tváričku, ktorá vyjadruje tvoj vzťah ku škole:

veľmi dobrý

dobrá

normálny

zlý

veľmi zlý

5. Čo je podľa teba voľný čas?
6. Ako **väčšinou** tráviš voľný čas? (označ jednu možnosť, to čo robíš najčastejšie)
 - a) Počúvam hudbu
 - b) Chodím von s kamarátmi, do kina, na ihrisko,...
 - c) Hrám sa na počítači
 - d) Pozerám televízor
 - e) Športujem
 - f) Čítam knihy
 - g) Chodím na krúžky (tanečný, hudobný, výtvarný,...)
 - h) Väčšinou sa nudím
 - i) Iné:

7. Kedy máš voľný čas?
- a) Po škole
 - b) Cez víkendy
 - c) Po škole aj cez víkend
 - d) Iné:
8. S kým tráviš najviac svoj voľný čas?
- a) Sám
 - b) S kamarátmi
 - c) S rodičmi
 - d) So súrodencami
 - e) Vedúci krúžkov, učitelia
 - f) Iné:
9. Čo rád/rada robíš vo voľnom čase?
10. Ako si predstavuješ najlepšie strávený voľný čas?
11. Aké možnosti trávenia voľného času ponúka tvoja škola? (dopíš konkrétne možnosti ako napr.: krúžky, nepovinné predmety, kluby a pod., ktoré realizuje tvoja škola.....)
12. Napíš ako by si chcel/chcela tráviť voľný čas v škole? (aké krúžky by si navrhol zaviesť vašej škole?)

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Meno autora: Bc. Helena Mikulášiová

Odbor: Špeciálna pedagogika – obor

Forma štúdia: kombinované

Názov práce: *Záujmová činnosť zdravotne znevýhodnených žiakov
a pedagogické ovplyvňovanie detí a mládeže*

Rok: 2012

Počet strán bez príloh: 88

Celkový počet strán príloh: 2

Vedúci práce: PaedDr. Timea Zaťková, PhD.